

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KENTLİ YAŞLILARIN TÜRK SİNEMASINDAKİ TEMSİLİ
(1996 – 2011)

Ayşe Nur APATAY

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

EYLÜL 2021

**KENTLİ YAŞLILARIN TÜRK SİNEMASINDAKİ TEMSİLİ (1996 –
2011)**

Ayşe Nur APATAY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşe Nur

Apatay

24.09.2021

Kentli Yaşlıların Türk Sinemasındaki Temsili (1996 – 2011)
(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe Nur APATAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Eylül 2021

ÖZET

Son yıllarda Dünya'daki birçok ülke gibi ülkemizde de nüfus yaşlanma sürecine girmiştir. Yaşlıların sayısının toplumdaki artışıyla birlikte yaşlılık ve yaşlılık dönemi sorunları üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır. Nüfusta yaşanan bu değişim ve dönüşümle birlikte yaşlılık sinemada giderek daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Toplumda kentte yaşayan yaşlılara yönelik algının sinemaya yansması ve sinemanın bu algıyı nasıl yeniden ürettiğini göstermek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Kentte yaşayan farklı sosyal, ekonomik ve kültürel statülere sahip yaşlı bireylerin; birbirlerinden farklı cinsiyete, eğitime, ekonomik düzeye, aile yapısına vb. unsurlara sahip olmalarına rağmen yaşlanmayla gelen ortak ve farklı temsil noktalarını göstermek amacıyla 1996 ve 2011 yılları arasında çekilen 4 (dört) film incelenmiştir. Filmlerin, yaşlılıkla ilgili her bir sahnesi veri olarak ele alınmıştır. Sahnelerdeki jest, mimik, diyalog, ışık, ses, mekân, tutum, davranış vb. faktörler dikkate alınarak yaşlılık ve yaşlı sorunları kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Kentte yaşayan yaşlıların farklı sosyo-ekonomik, kültürel koşullara sahip olsalar dahi yaşlanmayla birlikte biyolojik değişimlerin yanı sıra kent yaşamında benzer sorunlar yaşadıkları ortaya konmuştur.

Bilim Kodu : 115704
Anahtar Kelimeler : Yaşlılık, Yaşlanma, Türk Sineması
Sayfa Adedi : 75
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Serdar Öztürk

Representation of Urban Elders in Turkish Cinema (1996 – 2011)

(M.Sc. Thesis)

Ayşe Nur APATAY

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

September 2021

ABSTRACT

In recent years, like many countries in the world, the population has entered the aging process in our country. With the increase in the number of elderly people in society, more focus has been placed on the problems of old age and old age. With this change and transformation in the population, old age has become increasingly visible in cinema. Reflection of the perception of the elderly living in the city in the cinema and to show how cinema reproduces this perception is the purpose of the study. Elderly individuals living in the city with different social, economic and cultural statuses; despite having different genders, education, economic levels, family structure etc. 4 (four) films taken between 1996 and 2011 were examined to show the common and different representation points that come with aging. Each scene of the films about old age is treated as data. Taking into account factors such as gesture, dialogue, light, sound, space, attitude, behavior, etc. in the scenes, old age and elderly problems are examined within the framework of their concepts. Even if the elderly living in the city have different socio-economic and cultural conditions in addition to biological changes with aging, it has been shown that they have similar problems in urban life.

Science Code : 115704
Key Words : Old age, Aging, Turkish cinema
Page Number : 75
Supervisor : Prof. Dr. Serdar Öztürk

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sűresince engin bilgi ve tecrűbeleri ile bana daima yol gűsteren, destek olan ve ufkumu aan danıőman hocam Sn. Prof. Dr. Serdar Őztűrk'e teőekkűrlerimi sunarım.

Çalıőmam sűresince benden desteklerini esirgemeyen aileme çok teőekkűr ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. YAŞLILIK ÜZERİNE KAVRAMSAL VE SOSYOLOJİK TARTIŞMA.....	13
2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık.....	13
2.2. Gerontoloji.....	15
2.3. Yaşlılık Teorileri	18
2.4. Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus	23
2.5. Yaşlılık Döneminde İlişkiler	26
2.5.1. Aile İlişkileri	26
2.5.2. Akrabalık İlişkileri	27
2.5.3. Arkadaşlık İlişkileri.....	28
2.5.4. Kuşaklararası İlişkiler.....	28
2.6. Yaşlılık Dönemi Sorunları.....	29
2.6.1. Sağlık Sorunları.....	29
2.6.2. İntihar	30
2.6.3. Bakım Sorunu.....	31
2.6.4. Ekonomik Sorunlar.....	32
2.6.5. Yaşlı İhmal ve İstismarı	34
2.6.6. Yaş Ayrımcılığı (Yaşçılık).....	36
2.6.7. Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon	36
3. FİLMLERİN ANALİZİ.....	39
3.1. Filmler Hakkında Genel Bilgiler.....	39

	Sayfa
3.1.1. Eşkıya	39
3.1.2. Pandora'nın Kutusu.....	40
3.1.3. 11'e 10 Kala	40
3.1.4. Çınar Ağacı.....	41
3.2. Analizler	42
4. SONUÇ	65
KAYNAKLAR	69
ÖZGEÇMİŞ.....	75

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Artist Kemal Bey, Baran, Andrey Mişkin	42
Resim 3.2. Ceren Ana	43
Resim 3.3. Keje	43
Resim 3.4. Mahmut Şahoğlu (Berfo)	44
Resim 3.5. Nusret ve torunu Murat	44
Resim 3.6. Apartman görevlisi Ali ve Mithat	45
Resim 3.7. Adviye	45
Resim 3.8. Rıfat ve Adviye'nin huzurevindeki ilk gün dans etmesi	46

1. GİRİŞ

Yapılan bu çalışma kentte yaşayan yaşlıların toplum içinde karşılaştıkları zorluklar, etiketlenme biçimleri ve farklı yaş gruplarının yaşlı bireylere bakış açıları üzerinedir. Yaşlanmanın fiziksel görüntülerinin dışında yaşlanmayla birlikte bireylerde birtakım ortak özellikler görülmektedir. Görülen bu ortak noktalar kişilerin içinde bulunduğu farklı sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerine rağmen ortaktır.

Günümüzde tüm dünyada yaşlı nüfus oranı toplam nüfus içerisinde artış göstermeye başlamıştır. Gelişmiş ülkeler yaşlanan nüfus gerçeği ile karşılaşmıştır, gelişmekte olan ülkeler ise yakın bir zamanda nüfus yaşlanması ile karşı karşıya kalacaktır. Doğum oranlarının düşmesi ve ortalama yaşam ömrünün uzaması yaşlı nüfusun artmasındaki temel unsurlardır (Canatan, 2008: 23).

Nüfus içerisinde yaşlıların oranının artmasıyla yaşlılara yönelik hizmetlerde ve çalışmalarda artış görülmektedir. Bu süreçte yaşlı bireylerle ilgili bazı konular önem kazanmıştır. Özellikle yaşlı sağlığı ve bakımı üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır. İlerleyen dönemlerde ise sinemada da yaşlılık olgusu görünür hale gelmeye başlamıştır.

Türkiye’de sinema serüvenine bakıldığında başlangıç 1914 yılıdır. Çekilip çekilmediği üzerine hala kesin bir kaniya varılamamakla birlikte Fuat Uzkınay’ın *Ayatefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı* ilk Türk filmi kabul edilmektedir. Bu tarihten sonra özellikle 1950’li yıllarla birlikte sinema dili gelişmeye başlamıştır. 1960’larda Türk sinemasında toplumsal konulara ve sorunlara değinen filmler yer almaya başlamıştır. Göç sorunu, iş ve işçi sorunları, köy yaşamı, işsizlik, halkın sorunları bu konular arasındadır. 1990’lı yıllardaki filmlerin konularına göre dağılımına bakıldığında ise şu konular öne çıkmaktadır; suçlu filmleri, politik filmler, kadın filmleri, kent insanını anlatan filmler, beyaz sinema, tarihsel filmler, aşk filmleri, çocuk filmleri. 2000’li yıllarda ise genç yönetmenlerin ses getiren iyi filmleri Türk sinemasında göze çarpmaktadır (Pösteki, 2005: 7-53).

Türk sineması incelendiğinde 1990’lı yıllara kadar filmlerde yaşlılık olgusuna çok fazla yer verilmemiştir. Yaşlı oyuncuların yer aldığı filmler uzun zamandır sinemamızda olsa da yaşlılığa bağlı eylemlere ve yaşlılık dönemi sorunlarına değinilmemiştir (Ertaylan, 2015: 8). 1990 yılı sonrasında Türk sinemasında yaşlı

karakterlerin öne çıktığı filmlerin sayısı artmaya başlamıştır (Kuruoğlu ve Salman, 2017: 9). Özellikle 2000 yılı ve sonrasında ise sinemamızda yaşlılık üzerine çekilen filmlerin sayısı giderek artmıştır. Bu durumun temel nedeni ise toplumdaki yaşlı nüfusun artması ve yaşlılık dönemi sorunlarının görünür hale gelmesidir (Emek, 2015: 12).

Literatürde yaşlılarla ilgili çalışmaların çoğunu yaşlı bakımı ve yaşlı sağlığı oluşturmaktadır. Medya ve yaşlılık konulu çalışmalar oldukça kısıtlı sayıdadır. Sinema ve yaşlılık alanındaki çalışmalar ise oldukça azdır. Tezin amacı; yaşlının toplumdaki dezavantajlı algısının sinemadaki yaşlılıkla ilgili filmlere nasıl yansıdığını ve sinemanın bu algıyı nasıl yeniden ürettiğini göstermektir. Türk sineması özelindeki görüngülerin nasıl olduğu incelenecektir. Toplumda kentte yaşayan yaşlılara yönelik algının sinemaya yansması ve sinemanın bu algıyı nasıl yeniden ürettiğini göstermek amaçlanmaktadır.

Kentte yaşayan yaşlı bireylerin kent yaşamında karşılaştıkları sorunlar ve kentli bireylerin yaşlılara bakış açısı, tutum ve davranışları yaşlıların sahip olduğu farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri bağlamında ele alınacaktır. Kentte yaşayan farklı sosyal, ekonomik ve kültürel statülere sahip yaşlı bireylerin; birbirlerinden farklı cinsiyete, eğitime, ekonomik düzeye, aile yapısına vb. unsurlara sahip olmalarına rağmen yaşlanmayla gelen ortak ve farklı temsil noktalarını göstermek, yaşlanmayla birlikte karşılaştıkları biyolojik sorunların yanı sıra toplum ve ilişkiler bağlamında ortaya çıkan problemleri sosyo-ekonomik düzeyleri çerçevesinde incelemek, kent yaşamında yaşlının konumunu ve kent insanının yaşlılara karşı bakış açısını incelemek, genel olarak sinemada yaşlılık temsilini ele almak çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Temsil, dil aracılığı ile anlamın üretilmesidir. The Shorter Oxford English Dictionary temsil kavramını iki şekilde tanımlamaktadır. Birincisi, bir şeyi temsil etmek onu betimlemektir. Betimleme ya da hayal gücü ile o şeyi zihinde canlandırmaktır. Zihnimiz ya da duyularımızda o şeyin tasvirini oluşturmaktır. “Bu resim Habil’in Kabil tarafından öldürülüşünü temsil eder.” cümlesi bu açıklamaya örnektir. İkincisi, temsil etmek aynı zamanda bir şeyi simgelemek, onun yerine geçmek veya onun bir örneği olmak anlamındadır. “Hristiyanlıkta haç İsa’nın çilesini ve çarmıha gerilişini temsil eder.” cümlesi bu tanıma örnektir (Hall, 1997: 16). Temsilde sanatsal olsun ya

da olmasın fark etmeksizin mevcut olanın veya kabul edilenin yerini tutma, onu zihinde canlandırma ya da ifade etmek vardır (Cerrahoğlu, 2019: 520).

Felsefede içkinliğe karşı aşkınlık olarak özetlenen temel bir çatışma bulunmaktadır. İçkin yaklaşıma göre sinema bir temsil değildir. Sinema, hareket ve zaman bloklarından oluşan sanattır. Deluze, Bergson, Nietzsche, Spinoza gibi düşünürler içkin yaklaşımı, Platon ve Sokrates'i takip eden Batı geleneği ise aşkın yaklaşımı temsil etmektedir (Öztürk, 2017: 244).

Öztürk'e göre (2017: 244):

...Aşkınlık ve içkinlik düzleminde çalışan karşıt felsefe gelenekleri sinema alanında çalışanları, onlar hangi gelenek içerisinde çalıştıklarının bilincinde olmasalar bile, etkilemiştir. Bir sinema çalışmasının başlığı bile karşıtlığın hangi kutbunda yer aldığına ipucunu verir. Örneğin; "Sinemada Kadın Temsili/Çocuk Temsili" gibi başlıklar sinemadaki imajların gerçekliğin bir kopyası, gölgesi gibi görüldüğünü anlatır.

Aşkın/Temsilci/Platoncu/Sokratesçi gelenek sinemayı gerçekliğin yansıtıcısı ve gölgesi gibi görmektedir (Öztürk, 2017: 245).

Literatürde yaşlılıkla çalışmaların çoğunluğunu yaşlı sağlığı ve bakımı oluşturmaktadır. Sinemada yaşlılık temsili bağlamında yapılan tez ve makale çalışmaları ise şu şekildedir;

"1980 Sonrası Türk Sinemasında Yaşlılık ve Yalnızlık Filmleri Elveda İstanbul" (Emek, 2015) başlıklı sanatta yeterlilik tezidir. Çalışmanın amacı; yaşlı nüfusun artmasıyla yaşlı filmlerinin daha fazla çekileceğine ve yaşlılık filmlerinin sinemada yeni bir tür olduğuna dikkat çekmektir.

Örneklem dokuz Türk filminden oluşmaktadır ve örnekleme dahil edilen filmler üzerinden yaşlılık; geleneksel-modernite, değişen aile değerleri ile yeni orta sınıf ahlakı üzerinden incelenmiştir. Bakıma muhtaç yaşlılar ve onlara bakamayan aileler, günlük yaşamda karşılaşılan zorluklar üzerinde de durulmuştur.

Yaşlı bireylerin ait olduğu toplumsal tabaka içerisindeki konumları bağlamında inceleme yapılmamıştır. Kır – kent bağlamında inceleme yapılırken, kentte yaşayan yaşlılara karşı tutumları ayrıntılı analiz edilmemiştir. Yaşlıların kent yaşamındaki sorunları sahip oldukları farklı ekonomik, kültürel özellikle bağlamında ele alınmamıştır.

“1990 Sonrası Türk Sinemasında Yaşlılık Temsilleri” (Ertaylan, 2016) başlıklı makaledir. Çalışmanın amacı; neo-liberal politikaların yaşlılık olgusu bağlamında Türk sinemasındaki yansımalarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmada niteliksel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Örneklem; 1990’lı yıllardan itibaren çekilen yaşlı karakterlerin rol aldığı ve ana temanın yaşlılık olduğu filmlerden oluşmaktadır. Örneklem dahil edilen filmler, alternatif ve popüler filmler ayrımı çerçevesinde incelenmiştir.

Yaşlı bireylerin ait olduğu toplumsal tabaka içerisindeki konumları bağlamında inceleme yapılmamıştır. Kır – kent bağlamında inceleme yapılırken, kentte yaşayan bireylerin yaşlılara karşı tutumları ayrıntılı analiz edilmemiştir. Yaşlıların kent yaşamında sahip olduğu sorunlar ait oldukları farklı toplumsal tabakalar bağlamında ele alınmamıştır.

“Yaşlılık ve Türk Sinemasında Yaşlılık Temsili” (Kuruoğlu ve Salman, 2017) başlıklı makaledir. Çalışmanın amacı; Türk sinemasında 1950 yılından itibaren gösterime giren filmlerde yaşlı temsillerinin nasıl biçimlendiğini ve ne gibi etmenlerden etkilendiğini belli örnekler üzerinden göstermektir. Çalışmanın örnekleme; 1950’lerden günümüze kadar olan dönemde her on yıllık süreçte çekilmiş olan ve yaşlı bireyleri temsil eden yedi uzun metrajlı Türk filminden oluşmaktadır. Çalışma nitel desende yapılmıştır ve medya çözümlemesi temel alınmıştır. Ele alınan filmler yaşlılık kuramları çerçevesinde incelenmiştir.

Yaşlı bireylerin ait olduğu toplumsal tabaka içerisindeki konumları bağlamında inceleme yapılmamıştır. Kır – Kent bağlamında inceleme yapılırken, kentte yaşayan bireylerin yaşlılara karşı tutumları ayrıntılı analiz edilmemiştir. Yaşlıların kent yaşamındaki sorunları sahip oldukları farklı ekonomik ve kültürel özellikleri bağlamında incelenmemiştir.

“Doksanlardan Günümüze Türk Sinemasında Yaşlılık” (Polat, 2018) başlıklı yüksek lisans tezidir. Çalışmanın amacı; sinemanın yaşlı ve yaşlılığı nasıl yeniden üretip konumlandığıdır. Araştırmada eleştirel söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Örneklem; 1990 ve sonrası Türk sinemasında yaşlı ve yaşlılığı ele alan filmlerden oluşmaktadır. Örneklem dahil edilen filmler üzerinden; yaşlıların sinemada temsil edilme biçimi, kır – kent ve toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlı temsili, yaşlılığın algılanış biçimi incelenmiştir.

Kır- kent bağlamında inceleme yapılırken, kentte yaşayan bireylerin yaşlılara karşı tutumları ayrıntılı analiz edilmemiştir. Yaşlıların kent yaşamındaki sorunları sahip oldukları farklı ekonomik ve kültürel özellikleri bağlamında incelenmemiştir.

“1990 Sonrası Türk Sinemasında Yaşlılık Algısı” (Binici, 2018) başlıklı yüksek lisans tezidir. Çalışmanın amacı; yaşlılık algısı ve sinema ilişkisi üzerine akademik bir araştırma yapmak ve bu alanda yapılacak çalışmalara öncülük etmektir. Çalışmanın örnekleme; Türk sinemasında 1990 sonrası çekilen başrolünde yaşlı karakterlerin yer aldığı ve yaşlılık ilişkilerinin, yaşlılık sorunlarının ele alındığı filmlerden oluşmaktadır. Çalışmanın yöntemi, niteliksel desende içerik analizidir. Filmler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Örnekleme dahil edilen filmler üzerinden; değişen yaşlılık algısının toplumsal değişim süreciyle ilişkisinin sinemaya nasıl yansıdığı irdelenmiştir. Türk sinemasında benimsenen yaşlılık algısı ve bu yaşlılık algısının temsil biçimleri incelenmiştir.

Yaşlı bireylerin ait olduğu toplumsal tabaka içerisindeki konumları bağlamında inceleme yapılmamıştır. Kır – kent bağlamında inceleme yapılırken, kentlilerin perspektifinden yaşlılara olan tutum incelenmemiştir. Yaşlıların yaşlanmayla birlikte sahip olduğu sorunlar kent yaşamı ve ait oldukları sosyal tabaka bağlamında ele alınmamıştır.

Yapılan çalışmalar yaşlılık dönemi sorunlarını kır-kent, geniş aile-çekirdek aile bağlamında incelerken; yaşlı bireylerin toplumsal tabaka içerisindeki konumları bağlamında ele almamıştır. Kır-kent bağlamında inceleme yapılırken, kentte yaşayan bireylerin yaşlılara karşı tutumları ayrıntılı analiz edilmemiştir. Yaşlıların kent yaşamındaki sorunları sahip oldukları farklı ekonomik, kültürel, sosyal özellikler bağlamında ele alınmamıştır.

Yapılan bu çalışma; kentte yaşayan yaşlı bireylerin kent yaşamında karşılaştıkları sorunlar ve kentli bireylerin yaşlılara bakış açısı, tutum ve davranışları; yaşlıların sahip olduğu farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri bağlamında ele alması bakımından farklılık göstermektedir. Kent yaşamındaki bireylerin yaşlılara olan algısını ve farklı yaş gruplarının yaşlı bireye bakış açısını, kuşaklararası ilişkileri, yaşlı bireylerin kent yaşamındaki konumunu göstermektedir. Yaşlılara yönelik toplumsal bakış açısının sinemaya nasıl yansıdığını göstermesi, yaşlı bireylerin kent yaşamında farklı yaş grupları tarafından nasıl değerlendirildiğini ele alması, toplum içinde ne kadar farklı statüye sahip olsalar da yaşlanmayla gelen biyolojik faktörler dışındaki

ortak sorunlar üzerinde durması ve literatüre katkı niteliğinde olması bu çalışmanın önemini göstermektedir.

Araştırmanın örneklemini; 1990 yılı sonrası çekilen Türk filmlerinden başrolünde birbirinden farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere sahip kentte yaşayan yaşlı karakterlerin yer aldığı filmler oluşturmaktadır. Seçilen filmlerdeki yaşlı karakterler toplumun farklı tabakalarına ait olmalarına rağmen yaşlılık döneminde yaşla gelen biyolojik faktörler dışındaki ortak özellikleri göstererek, kent yaşamında karşılaşılan zorlukları ve farklı yaş grubundaki bireyler tarafından ele alınmış biçimlerini temsil etmektedir. Türk sinemasında yaşlılık ile ilgili çalışmaların az sayıda olmasından dolayı literatüre katkı olması amacıyla Türk sineması ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda 1996 – 2011 yılları arasındaki dört film seçilmiştir. Seçim yapılırken Türk sinema tarihi literatürüne bakılmış, dönem içerisinde yaşlıların yoğunlaştığı filmler temsilen izlenmiştir. Araştırma örneklemini açısından seçilen filmler kronolojik sıralama ile şu şekildedir; *Eşkîya* (Yavuz Turgul, 1996), *Pandora'nın Kutusu* (Yeşim Ustaoglu, 2008), *11'e 10 Kala* (Pelin Esmer, 2009), *Çınar Ağacı* (Handan İpekçi, 2011).

Bu filmlerin seçilme sebebi; filmlerin başkarakterlerinin yaşlı olması, kentte yaşamaları ve her bir filmdeki yaşlı bireyin birbirinden farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere sahip olmasıdır. Seçilen filmlerde eşlerden birini kaybetmiş karakterlerin kadın ve erkek olmasına dikkat edilmiştir. Eş kaybı durumuna yönelik cinsiyet bağlamında karşılaştırma yapılmıştır. Eşini kaybetmiş yaşlı ev hanımı kadın karakter, suçlu damgasına sahip yaşlı karakter, eşi tarafından terk edilmiş yaşlı eğitimli erkek karakter, eşini kaybetmiş yaşlı eğilimli kadın karakter karşılaştırma yapmak için seçilen filmlerin başkarakterleridir. Filmlerdeki yaşlılar toplumun farklı tabakalarına aittir. Farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen yaşla gelen biyolojik faktörler dışındaki ortak özellikleri göstermeleri, kent yaşamında karşılaşılan zorluklar ve farklı yaş grubundaki bireyler tarafından ele alınmış biçimleri açısından bu filmler seçilmiştir. *Pandora'nın Kutusu* (Yeşim Ustaoglu, 2008) filminde başroldeki yaşlı karakterin sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri belirtilmemiştir ancak kent yaşamının yaşlılar üzerindeki etkisini değerlendirmek açısından örnekleme dahil edilmiştir.

Beyaz Melek filmi huzurevinde geçmesi ve başrolünde yaşlı karakterlerin yer alması nedeniyle konu ile alakalı gibi görünse de başkarakter olan yaşlı bireyin kırsalda

yaşaması açısından örnekleme dahil edilmemiştir. *Güle Güle* filminde ise yaşlı bireyler kentte yaşamamaktadır, bu sebeple film örnekleme dahil edilmemiştir.

Durkheim geleneksel kırsal yaşamı mekanik dayanışma, kentsel toplumu ise organik dayanışma olarak tanımlamaktadır (Macionis, 2012: 580). Durkheim geliştirdiği toplumlar tipolojisini mekanik ve organik toplum biçiminde terimleştirmiştir. Durkheim'ın bu mekanik ve organik ayrımı aslında geleneksel ve modern toplumların bir sınıflandırmasıdır. Aynı zamanda toplumsal bütünleşme içinde toplumsal yapının giderek farklılaşması ile ortaya çıkan değişimlerin bir tür ifadesidir (Turner, Beeghley ve Powers, 2013: 356-357). Durkheim'a göre bireysel bilinçlerin birbirine benzerliği mekanik dayanışmayı ifade etmektedir. Bu tip durumda bireyin ayrı bir kişiliği yoktur ve kendine benzeyen diğer kişilerle birlikte bir toplumsal varlık oluşturmaktadır. Mekanik dayanışmada bireysel kimlikler kaybolmaktadır ve birey kolektif bilincin bir parçası haline gelmektedir. Mekanik dayanışmanın egemen olduğu toplumlarda nüfus azdır, toplumda gelenekler hakimdir ve bireysellik görülmez. Durkheim'a göre toplumsal iş bölümünün gelişmesiyle birlikte ise bireyler arası farklılıklar artış göstermektedir. Bu farklılaşma organik dayanışmayı meydana getirmektedir. Organik dayanışmanın temeli mekanik dayanışmadaki benzerliğin aksine farklılıklardan oluşmaktadır. Organik dayanışma içinde bireyler kendilerine özgü kişiliklerini devam ettirmektedir. Kişi kendini diğerlerinden ayıran bireysel özelliklere sahiptir. Organik dayanışmanın hâkim olduğu toplumlarda yerel bağlar zayıftır, bireysellik gelişmiştir, evrensel değerler ve uzmanlaşma artmıştır (Kongar, 2014: 102-103). Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte mekanik dayanışma çözülerek yerini organik dayanışmaya bırakmıştır (Giddens, 2012: 48).

Literatürde kent; devamlı toplumsal gelişme içinde olan ve toplumun yerleşme, barınma, ulaşım, çalışma, dinlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, az sayıda kişinin tarım ile ilgilendiği yoğun nüfusa sahip yerleşme birimi olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1980: 67).

Kentli ise bir şehirle bağlantılı olan olarak tanımlanmaktadır (Oxford Learner's Dictionaries). Kentlileşme kavramı çoğunlukla kentleşme kavramı ile karıştırılmakla birlikte ondan ayrı bir kavramdır. Literatürde kentlileşme tanımı genelde iki yönlü yapılmaktadır. Bunlardan ilki kentlileşme kavramını mekânsal ağırlıklı olarak tanımlamaktadır. Diğer tanım ise sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler ağırlıklıdır. Mekânsal ağırlıklı tanımlama kentlileşmeyi kentte yaşama ya da kentin belli bir

kesiminde yaşama ile ifade etmektedir. Kente göç eden nüfusun kentin belli kesiminde yaşamaya karar vermesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ekonomik ve kültürel açıdan ise kentlileşme göç edip kentte yaşayan insanların davranış kalıplarını, kentin norm ve değerlerini benimseme süreci olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2003: 65).

Kent farklı yapıdan olan insanların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır ve kentte insanların eski yaşam biçimlerinde farklılıklar meydana gelmektedir. Kentte nüfusun kalabalıklaşmaya başlamasıyla farklı yapılardaki insanlar da artmaktadır. Bu durum ise kentlileşmenin temel niteliğini en iyi şekilde ifade etmektedir. Kentlileşme ile insanlar arasındaki ilişki biçimlerini belirleyen temel faktörler çeşitli değişiklikler göstermektedir (Akboğa, 2009: 21-25).

Kentlileşme kırdan kente göç eden nüfusun içinde bulunduğu değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Metin, 2008: 44). Kentlileşme kentin nüfus dinamiğinin bir ögesi olma, kente uyum ve kentle bütünleşme sürecidir. Kente sadece nüfus bakımından fiziki katılım sağlanıp kültürel ve psikolojik açıdan uyum sağlanamaması kent yaşamında suç gibi önemli toplumsal sorunlara neden olmaktadır (Zengin, 2018: 97).

Tüm bu bilgiler çerçevesinde çalışmada örnekleme dahil edilen *Eşkiya* filminde Baran karakteri mekanik boyutlar taşımaya karşın kentten etkilenmiştir. Kentlileşme tanımına mekânsal çerçeveden bakıldığında kentli kavramına dahil edilebilen bir karakterdir. Kentin nüfus dinamiğinin bir ögesidir. Kırsala ait özellikleri barındırmasının yanı sıra kente dair özellikler ve kent yaşamına dair sorunlar da taşımaktadır. Hibrit bir karakterdir. *Pandora'nın Kutusu* filminde Nusret karakterinin hastalık öncesi geçmişi hakkında detaylı bilgi verilmesi de gerek kentin nüfusuna ait olması gerekse kentlileşme kavramına mekânsal çerçeveden bakıldığında kentli kavramı içinde dahil edilebilmektedir.

Çalışmanın temel varsayımları şu şekildedir;

- Toplumun farklı tabakalarına ait yaşlı bireyler biyolojik faktörler dışında yaşlanmayla gelen birtakım ortak sorunlara sahiptir.
- Yaşlılar ötekileştirilmektedir.
- Kent kültürü yaşlının geleneksel statüsünü sarsmıştır.
- Yaşlılara yönelik yaş ayrımcılığı yapılmaktadır.
- Yaşlıya bakış açısı farklı yaş grupları açısından değişmektedir.
- Yaşlılık hastalık ve ölümle eş tutulmaktadır.
- Yaşlılar yük olarak görülmektedir.

Araştırmadaki veriler; filmlerdeki ses ve görüntü imajlar ile sosyoloji literatüründe yaşlılıkla ilgili tez bağlamındaki açıklamalardan oluşmaktadır. Filmlerdeki ses ve görüntü imajlar izlenip, sosyoloji literatürü yaşlılık konusunca okunmuştur. Çalışmada örnekleme dahil edilen filmlerin, yaşlılıkla ilgili her bir sahnesi veri olarak ele alınmıştır ve sahnelerdeki jest, mimik, diyalog, ışık, ses, mekân, tutum, davranış vb. faktörler dikkate alınarak yaşlılık ve yaşlı sorunları kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen veriler sosyolojik literatür ve filmler arasında ilişki kuracak şekilde yaşlılıkla birlikte gelen ortak temsil noktaları ve yaşlılık sorunları etrafında analiz edilmiştir.

Çalışmanın temel kavramlarını; yaşlılık ve yaşlanma oluşturmaktadır. Yaşlılık ve yaşlanma birbirinden farklı kavramlardır. Üzerine birçok tanım bulunan yaşlılık ve yaşlanma kavramlarının genel olarak tanımları ve birbirinden farklılıkları literatürde şu şekilde açıklanmaktadır;

Yaşlanma yaştın artması anlamına gelirken, yaşlılık yaşamın spesifik bir bölümünü tanımlamak için kullanılmaktadır (Şentürk, 2020: 19). Yaşlılık, insan yaşamının son evresidir ve bireyin ileri yaşlanma dönemidir. Yaşlanma ise insanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar devam eden kaçınılmaz ve doğal bir süreci ifade etmektedir (Kalınkara, 2016: 7).

Yaşlılık bir dönemi ifade ederken yaşlanma bir süreçtir. Yaşlılık, bireylerin bedensel, psikolojik, sosyal açıdan bağımsızlıklarını yitirmeye başladığı, yaşam alanlarında yaygın kayıplar yaşadığı ve kişinin çocukluktaki gibi yeniden bağımlı duruma geçtiği bir dönem olduğu için durağan yaşam evresini işaret eden bir kavramdır (İçli, 2016: 41).

Çalışmanın kuramsal çerçevesini yaşlılık kuramlarından; yaşamdan geri çekilme teorisi, etiketleme teorisi ve yaş tabakaları teorisi oluşturmaktadır. Filmlerde bu teorilerin karşılıkları aranmıştır. Seçilen yaşlılık teorileri çerçevesinde örnekleme dahil edilen filmlerdeki yaşlılık temsilleri ele alınmıştır. Teoriler; amaca, konuya, varsayımlara ve filmlerden toplanmak istenen verilere uygun olarak seçilmiştir.

Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi:

Geri çekilme kuramına göre yaşlı birey var olan toplumsal düzenin yürümesi için ona uyum sağlamak zorundadır. Bu uyum süreci de aşama aşama rol ve aktivitelerini bırakmasıyla gerçekleşmektedir. Yaşlı, psikolojik olarak dış dünya ile ilişkisini

kesmeye başlar ve fiziksel olarak da etkinliklerini azaltır. Toplumsal düzeyde karşılıklı olarak gerçekleşen geri çekilme ile yaşlı toplumla, diğer bireylerde yaşlı ile iletişim ve etkileşimini azaltır (Canatan, 2008: 49-50).

Örnekleme dahil edilen filmlerde; yaşlanmayla birlikte gelen biyolojik özellikler dışındaki birtakım ortak ve farklı temsil noktalarını incelemek, yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik açıdan çevre ile olan ilişkilerini göstermek amacıyla yaşamdan geri çekilme teorisine yer verilmiştir.

Etiketleme Teorisi:

Kuram başkalarının bizi tanımlama ve algılama şekline göre kendimizi değerlendirdiğimizi savunmaktadır. Başkaları bizi hangi kategoride nasıl tanımlıyorsa benlik algımız ve davranışlarımız da buna göre değişmektedir. Yaşlılıkta etiketleme süreci emeklilik ile birlikte başlamaktadır. Emeklilik ile kişiye yaşlı gibi davranılmaya başlanmaktadır (Kalınkara, 2016: 42).

Kişiye toplum tarafından yüklenen etiketler o kişinin hayatında doğrudan bir etkiye sahiptir. Kişinin çevresiyle etkileşimi ile edindiği kültürlü, cahil, zengin, hasta, yoksul, genç vb. toplumsal etiketler tekrarlamaya bağlı olarak sürekli yeniden üretilmektedir. Yaşlı ve yaşlılık da bir toplumsal etiketleme biçimidir. Yaşlı olarak etiketlenen kişi bu nitelendirmedeki kişilerin yaşam tarzı ve alışkanlıklarına göre yaşamına devam etmektedir (Şentürk, 2020: 126-127).

Yapılan yaş ayrımcılığı, yaşlı bireylerin tutum ve davranışlarının benzer davranışlar sergileyen farklı yaş gruplarından daha farklı ifade edildiğini göstermek amacıyla etiketleme teorisi tercih edilmiştir. Filmlerde yaşlı bireylerin tutum ve davranışlarının nasıl etiketlendiğini göstermesi ve yaşlı bireylerin bu etiketlemeye uygun olarak nasıl davrandıklarını ele alması bakımından etiketleme teorisi önem taşımaktadır.

Yaş Tabakaları Teorisi:

Bu teori yaşın sosyal bağlamda ne anlama geldiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Teori yaşın da toplumsal tabakalar gibi ayrıldığını söylemektedir. Üç farklı yaş tabakası vardır; genç, orta ve yaşlı. Yaş evrensel bir kriterdir ve roller, haklar, öncelikler bu yaş tabakaları arasında dağıtılmaktadır. Emeklilik ve oy verme yaşı gibi roller yaş ile bağlantılıdır. Yaş tabakaları arasındaki bu sosyal rollerin dağılımı modern toplumda yaşlıları kısıtlamaktadır. Her bir yaş tabakası arasında bulunan farklılıklar dağıtım ve sosyalizasyon süreçleriyle ortaya çıkmıştır (Canatan, 2008: 56).

Örnekleme dahil edilen filmlerde; yaşlı bireylerin kuşaklararası ilişkilerini, toplumdaki farklı yaş grupları tarafından nasıl ele alındığını incelemek bakımından ve ilerleyen yaşlarına bağlı olarak toplumdaki hak, öncelik vb. durumlar açısından incelemek için yaş tabakaları teorisi kuramsal çerçeveye dahil edilmiştir.

Yapılan yaş ayrımcılığını, yaşlı bireylerin tutum ve davranışlarının benzer davranışları sergileyen farklı yaş gruplarından daha farklı ifade edildiğini göstermek amacıyla ve yaşlı bireylerin kendilerinin nitelendirilme şekillerine göre nasıl uygun davranış geliştirdiğini göstermek amacıyla etiketleme teorisi tercih edilmiştir. Filmlerde yaşlı bireylerin tutum ve davranışlarının nasıl etiketlendiğini göstermesi bakımından etiketleme teorisi önemlidir. Yaşlanmayla birlikte gelen biyolojik özellikler dışındaki birtakım ortak ve farklı temsil noktalarını incelemek, yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik açıdan çevre ile olan ilişkilerini göstermek amacıyla yaşamdan geri çekilme teorisine yer verilmiştir. Yaşlıların ileri yaşlarından dolayı toplum içinde yaşa bağlı olarak maruz kaldıkları sorunları ele almak açısından da yaş tabakaları teorisi önem taşımaktadır.

Yapılan bu çalışma, bu teorik yaklaşımların temel kavramlarını ve varsayımlarını filmler örneğinde sağlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; çalışmanın amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları, veri toplama tekniği ve veri analizi, varsayımlar, daha önce yapılan çalışmalar ve çalışmanın konusu ile ilgili bilgiler üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde; kavramsal ve kuramsal çerçeve, ülkemizde ve dünyada nüfusun demografik dönüşümü üzerinde durularak, yaşlılık dönemi sorunları ve ilişkileri sosyolojik literatür kapsamında ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; örnekleme dahil edilen filmler belirlenen ortak temalar etrafında analiz edilmiştir. Dördüncü bölüm olan sonuç kısmında; kentli yaşlıların yaşlanmayla birlikte karşılaştıkları sorunlar, çevrenin yaşlıya bakış açısı ve yaşlılık dönemi sorunları genel olarak değerlendirilip analiz edilmiştir.

2. YAŞLILIK ÜZERİNE KAVRAMSAL VE SOSYOLOJİK TARTIŞMA

2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık

Genel olarak 65 yaş ve üzeri kişiler yaşlı olarak tanımlanmaktadır (Orimo ve diğerleri, 2006:49). Yaşlılık insan ömrünün yetişkinlikten sonra gelen aşamasıdır. Yaşlılık üç gruba ayrılmaktadır. 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arası orta yaşlı ve 85 yaş üzeri ise ileri yaşlı (kırılganlar) olarak sınıflandırılmaktadır (Canatan, 2008: 20).

Yaşlanma ve yaşlılık birbirinden farklı kavramlardır. Yaşlanma yaşın artması anlamına gelirken, yaşlılık yaşamın spesifik bir bölümünü tanımlamak için kullanılmaktadır (Şentürk, 2020: 19).

Yaşlılık, insan yaşamının son evresidir ve bireyin ileri yaşlanma dönemidir. Yaşlanma ise insanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar devam eden kaçınılmaz ve doğal bir süreci ifade etmektedir (Kalınkara, 2016: 7). Yaşlılık bir dönemi ifade ederken yaşlanma bir süreçtir. Yaşlılık, bireylerin bedensel, psikolojik, sosyal açıdan bağımsızlıklarını yitirmeye başladığı, yaşam alanlarında yaygın kayıplar yaşadığı ve kişinin çocukluktaki gibi yeniden bağımlı duruma geçtiği bir dönem olduğu için durağan yaşam evresini işaret eden bir kavramdır (İçli, 2016: 41).

İnsan hayatı gelişimsel dönemler halinde incelendiğinde ilk dönem gençlik dönemidir. İkinci dönem orta yaş ya da yetişkinlik dönemidir. Üçüncü dönem ise yaşlılık dönemidir (Canatan, 2008: 11). Yaşlılık döneminde yaşamın her alanında yaygın bir kayıp duygusu hakimdir. Diğer yaş dönemlerindeki bedensel, psikolojik ve sosyal yönlerden bağımsızlıklar artık yerini bağımlılığa bırakmaya başlamıştır (Kalınkara, 2016: 8).

Yaşlanma ise çok boyutlu ve çok yönlü gelişen süreçlerden oluşmaktadır (Tufan, 2014:14). Bu kavram çok yönlü, karmaşık ve dinamik bir süreci ifade etmektedir. Sadece bireyin doğumundan ölümüne kadar uzanan süreçte yaşadığı biyolojik, fiziksel ve ruhsal değişimler ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Kişinin yaşam deneyimi, içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel çevre, genetik özellikleri gibi birçok faktör yaşlanma süreciyle ilişkilidir. Bu açıdan yaşlanma hem bireysel hem de toplumsal yönü olan bir olgudur (Zengin, 2015: 20-21).

Yaşlanma doğumdan ölüme kadar süren ve psikolojik, fizyolojik, toplumsal, kronolojik, biyolojik ve sosyal boyutları olan kaçınılmaz bir süreçtir. Organizmadaki

hücre, doku, organ, sistem düzeylerinde zaman içerisinde meydana gelen ve geri dönüşü olmayan yapısal ve fonksiyonel değişikliklerin tümünü kapsamaktadır (Arpacı, 2016: 2). Yaşlanma insanların bir taraftan ölüm ile yüzleştikleri bir taraftan da yaşlılık ile birlikte gelen sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar ve sağlık sorunları ile mücadele edilen yaşamın zor bir evresidir. Sağlıklı ve aktif yaşlanan kişiler için ise bilgelik ve huzur ile dolu bir dönem de olabilmektedir (Salur, 2018: 9).

Akın'a göre (2006: 2) yaşlanmanın özellikleri şu şekildedir; yaşlanmanın ekonomik, biyolojik, kronolojik, ruhsal, sosyal, patolojik ve ekonomik yönleri bulunmaktadır. Her toplumun kendine özgü bir yaşlanma süreci vardır. Aynı toplumda yaşayan farklı bireyler farklı yaşlanma biçimi gösterebilmektedir. Yaşlanma cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Çok fazla sayıda yaşlanma teorisi olmasına rağmen bunların hiçbirinin tek başına yaşlanmayı ifade edememesi, yaşlanmanın çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olduğunun kanıtıdır.

Çok boyutlu bir süreç olan yaşlanmanın çeşitli açılardan farklı tanımlamaları yapılmaktadır. Kalıncara'ya göre (2016: 8) yaşlanmanın kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutu vardır ve bu boyutlar doğrultusunda yaşlanmanın sınıflandırılması yapılmaktadır.

Kronolojik yaşlanma; takvim yaşı ya da doğum yaşı olarak da ifade edilmektedir. Genellikle 65 yaş ve üzerindeki kişiler kronolojik olarak yaşlı kabul edilmektedir (Kalıncara, 2016: 8). İnsanın doğumundan içinde bulunduğu zamana kadar geçen süre kronolojik yaşlanmadır (Şentürk, 2020: 22). En çok kullanılan yaş türü olmakla birlikte yaşlılığı ifade gücü en düşük olan yaş tanımlamasıdır (Tufan, 2014: 12). Çok boyutlu bir süreç olan yaşlanma kavramını sadece yaş baz alınarak ölçtüğü için ve yaşlanmanın sosyal, fiziksel, sağlık gibi unsurlarını tanımlamamasından dolayı yaşlanmayı açıklamak için yetersiz bulunmaktadır.

Biyolojik (fizyolojik) yaşlanma; vücudun yapısal ve işlevsel olarak değişimidir. Organlarda fonksiyon azalması, dokularda tahribat ve yıpranmanın artması biyolojik yaşlanmanın işaretleridir. Biyolojik yaş hücre ve organ düzlemlerinde yaşanan değişimler ile ilgilidir (Tufan, 2014:12). Bireyin sağlık durumu, sosyal çevresi, yaşanan mekân ve zaman gibi faktörlere bağlı olarak biyolojik kayıplar farklılık göstermektedir (Kalıncara, 2016: 8-9). Kişilerin saç rengi, cilt yapısı, vücut duruşu gibi durumları biyolojik yaş hakkında tahmin yürütmeyi sağlayan unsurlardır.

Biyolojik yaş görecelidir, aynı kronolojik yaşa sahip bireyler aynı biyolojik yaşlanma belirtilerini göstermeyebilir.

Psikolojik yaşlanma; kişinin biyolojik veya fiziksel yaşlanmaya psikolojik olarak uyum sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır (Şentürk, 2020: 23). Zekâ hafıza ve duygu gibi alanlarda fonksiyon kaybı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca geçmişe özlem, geleceğe yönelik karamsarlık, geçmişte yaşanan başarısızlıklar ve gerçekleştirilememiş hedefler olarak da kendini gösterebilir (Kalınkara, 2016: 9). Kronolojik yaşın ilerlemesiyle birlikte bireyin zekâ, hafıza, öğrenme hızı ve kapasitesi, zihinsel işlevleri, ruhsal durum ve baş etme mekanizmalarında yaşanan değişimler psikolojik yaşlanmadır. İşe yaramazlık düşüncesi, yalnızlık sorunu, karamsarlık, geçmişe göre daha az istekli olma, alıngan tutumlar, çevrede gelişen olaylara karşı kayıtsızlık gibi durumlar psikolojik yaşlanma kapsamında ele alınmaktadır (Canatan, 2008: 15).

Sosyal yaşlanma; ilerleyen yaş ile birlikte bireylerin sosyal rollerinin değişmesi ve eksilmesidir (Akın, 2006: 96). Bireyin toplumsal yaşamda, çalışma ve sosyal yaşamında güç ve yeteneğinin azalarak kaybolması, toplumsal rol statü ve beklentilerinin değişmesidir. Topluma veya gruplara sosyal yönden uyum sağlayamama durumudur. Yaşlı sahip olduğu yetenek ve becerilerini toplum içinde uygun şekilde kullanamamaktadır (Kalınkara, 2016: 9).

2.2. Gerontoloji

Gerontoloji kelimesi köken olarak incelendiğinde, Türkçe’de ‘ihtiyar’ anlamına gelen Antik Yunan dilinde ‘geros’ kelimesi ve Türkçe’de ‘ilim’ anlamına gelen ‘logos’ kelimelerinden oluşmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “yaşlılık bilimi” olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük). Gerontoloji biliminin ortaya çıkışında 65 yaş üzeri bireylerin sayısının toplam nüfus içinde artmaya başlamasıyla birlikte yaşlıların toplumda daha görünür hale gelmesi temel etken olmuştur.

İlk insan olarak bilinen Homo rudolfensis ve Homo habilislerin yeryüzünde ilk görülmeleri yaklaşık 2,5 milyon yıl öncesine dayanmaktadır. Ortalama yaşam süreleri ise 18-20 yaş civarlarındadır. O zamandan 20.yüzyılın başlarına kadar insan ömründe yavaş yavaş bir artış meydana gelmiştir. 20.yüzyılın başlarından itibaren ise insan ömründeki bu artış hızlanmıştır (Akın, 2006: 5).

Avcı toplayıcı toplumdaki tarıma yani yerleşik yaşama geçiş gerontoloji tarihinin başlangıcıdır denilebilir. M.Ö. 10.000’lerde 14 yıl olan ortalama yaşam süresi, yerleşik yaşama ve tarıma geçiş ile birlikte 40 yıla ulaşmıştır. Tarıma geçiş ile birlikte istikrarlı gıda temini ve sık yer değiştirmenin ortadan kalkması insan ömrünü uzatmıştır. 1300’lerden bu tarafa yaşlı insan sayısı nüfus içerisinde giderek artmaya devam etmiştir. Yaşlıların bakımı ailenin ve akrabaların görevidir görüşü sanayi devrimi öncesi dönemlerde hâkim bir düşüncedir. Sanayi devrimi ile birlikte ise toplumsal bakım sistemi öne çıkmaya başlamıştır. 1800’lü yıllarda yaşlı bakım evleri ortaya çıkmıştır. 1880’lerde 102 yaşına kadar yaşayan Michel Eugene Chevreul yaşlanmanın bir bilim olarak ele alınması gerektiğine inanmıştır. 1903 yılında ise Gerontoloji kavramı ilk kez tıp alanında Nobel Ödülü alan Rus bilim adamı Elie Metchnikoff tarafından kullanılmıştır. Metchnikoff, gerontolojiyi yaşlılık dönemindeki davranışları araştıran bir bilim olarak kabul etmiştir. 1945’te yaşlılık konusu ile birçok alandan uzman kişiler Gerontological Society of America’yı kurmuştur. İngiltere’de ise 1946’da yaşlıların sağlıklarını ve genel durumlarını inceleyen Nuffield Foundation kurulmuştur. 1958’de ise Fransız Gerontoloji Birliği kurulmuştur. 1960’lardan itibaren geriatri ve gerontoloji bilimlerinin gelişmesi hız kazanmıştır (Kalınkara, 2016: 12-14). Bebek ölümlerinin azalması, doğum oranlarının düşmesi, sağlık alanında yaşanan olumlu gelişmeler, yaşam koşullarının iyileşmesi, ortalama yaşam süresinin artması gibi faktörlere bağlı olarak 20.yüzyıl’da yaşlı sayısı nüfus içerisinde artış göstermeye başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla yaşlılık siyasal ve toplumsal hayatta giderek ilgilenilen bir konu haline gelmeye başlamıştır (Şentürk, 2020: 79).

Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılığın bedensel, psikolojik, sosyal, kültürel ve tarihsel değişiklikleri, tanımları ve açıklamaları ile ilgilenmektedir (Kalınkara, 2016:11). Gerontoloji bilimi, yaşlılığın bütün yönlerinin bilimsel metotlar kullanılarak çalışıldığı bir alandır (Canatan, 2008: 16). Gerontoloji; yaşlılığın ne olduğu, yaşlının yaşadığı çevre ve çevrenin özellikleri, bakım ve tedavi, yaşlanmanın psikolojisi, yaşlı davranışları, yaşlının sosyal durumu, yaşlanmayı yavaşlatan etmenler gibi alt başlıklar oluşturarak yaşlı çevresini oldukça iyi incelememiz gerektiğini ifade etmektedir. Gerontoloji biliminin amacına ulaşabilmesi için gerontologların yaşlıyı, yaşlının çevresini, yaşlanmayı ve yaşlının dünyasını iyi tanımaları ve analiz etmeleri gerekmektedir (Akın, 2006: 6).

Gerontoloji başlangıçta yaşlılıkla gelen fiziksel gerileme, rol ve fonksiyon kayıpları, engellilik gibi olumsuzları incelerken, günümüzde yaşlanmanın hem olumu hem de olumsuz yönleri üzerinde durmaktadır. Genç kalarak yaşlanmayı tanımlamaktadır. Başarılı yaşlanma, sağlıklı yaşlanma, yaşlılıkta aktif yaşam gibi konular üzerinde de çalışmaktadır (Canatan, 2008: 17-18). Gerontoloji sürekli gelişen bir bilim dalıdır.

1954 yılında Clark Tibbitts'in katkılarıyla tıbbi ve psikolojik gerontolojiden ayrı olarak sosyal gerontoloji kavramı ortaya çıkmıştır (Kalınkara, 2016: 15). Sosyal gerontoloji, yaşlılığın biyoloji dışındaki yönlerini yani sosyal yönlerini çalışan gerontoloji alt dalıdır. Doğrudan sağlık ile ilgilenmemekle birlikte sağlık, hastalık ve çeşitli tıbbi durumların sosyal boyutlarını incelemektedir. Yaşlılıkta; kadın olmak, erkek olmak, emeklilik, yaş ayrımcılığı, nüfusun yaşlanması, ekonomik durum, bakım sorunları, aktif yaşlanma gibi konular sosyal gerontolojinin çalışma konularını oluşturmaktadır (Canatan, 2008: 19). Çalışma alanı daha kapsamlıdır. Yaşlanmanın biyolojik sürecinin sosyal yaşamı nasıl etkilediği üzerine de çalışmaktadırlar (Quadagno, 2017: 25). Sosyal gerontoloji, yaşlılığın tüm dünyada ve toplumun farklı kesimlerinde birebir aynı yaşanmadığı, değişen toplumsal şartlara bağlı olarak yaşlılık olgusunun da değiştiğinin üzerinde durmaktadır (Şentürk, 2020: 82).

Son yıllarda ülkemizde yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Yaşlılık konusundaki ilk bilimsel dernek 1998'de Prof. Dr. Velittin Kalınkara'nın girişimleri ile kurulan Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği (YASAD)'dir. YASAD tarafından 2001 yılından itibaren yaşlılıkla ilgili ilk bilimsel dergi olan Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Aynı dernek tarafından Ulusal Yaşlılık Kongresi hayata geçirilmiştir. İki yılda bir düzenlenen kongreler Ankara, Denizli, İzmir, Sivas, Yozgat illerinde yerel yönetim ve üniversite iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. 2000 yılında Hacettepe Üniversitesi bünyesinde Geriatrik Araştırma ve Uygulama Merkezi (GEBAM) kurulmuştur. 2001 yılında ise Türk Geriatri Vakfı, Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği (TÜRYAK), Yaşlılık Platformu, Geropsikiyatri Derneği, Geriatri Fizyoterapistleri Derneği gibi birçok kurum ilgili alanda çalışmalara devam etmiştir. Akademik alanda ise 2006 yılında Akdeniz Üniversitesi'nde Türkiye'de ilk kez Gerontoloji bölümü kurulmuştur. Atatürk Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi bünyesinde Yaşlı Bakımı Programı açılmıştır. Sakarya Üniversitesi bünyesinde de Yaşlı Bakım

Hizmetleri Programı açılmıştır (Kalınkara, 2016: 15-16). Ayrıca Türk Geriatri Derneği, Yaşlı Hakları Derneği, Yaşlanma Çalışmaları Derneği (SENEX) gibi birçok kuruluş da bulunmaktadır. Bu gelişmelere ek olarak akademik alanda da yapılan çalışmalar artmaya başlamıştır.

2.3. Yaşlılık Teorileri

Yaşlılık ve yaşlanma çok boyutlu bir kavram olduğu için çeşitli açılardan tanımlarını yapmak mümkündür. Bu çok boyutlu süreci açıklamak için de literatürde yaşlanma olgusunun farklı yönlerini ele alan birçok teori bulunmaktadır. Bu teorilerin hiçbiri tek başına yaşlılık olgusunu açıklamamakla birlikte her biri yaşlılığa farklı açılardan vurgu yapmaktadır. Teoriler şu şekildedir;

Aktivite Teorisi

Havisghurst, Neugarten ve Tobin tarafından geliştirilen bu teoriye göre, yaşlılıkta aktiflik mutluluk getirmektedir. Yaşlılık döneminde aktif olamayan birey mutlu olamaz (Canatan, 2008: 51). Kuram yaşlılık döneminde gerçekleştirilen yüksek seviyede aktivitenin yaşam doyumunun arttıracacağı düşüncesine dayanmaktadır (Macionis, 2012: 399). Yaşlılıkta aktif olan kişilerin aktif olmayanlara göre daha çok uyum sağladıkları ve tatmin oldukları savunulmaktadır. Aktiviteler yaşlının sosyal bütünleşmesi için önemlidir (Kalınkara, 2016: 28).

Teoriye göre başarılı yaşlanma aktif yaşlanma ile mümkündür. Yaşlılıkla birlikte yaşamdan kopmak normal bir durum değildir. Başarılı yaşlanma için toplumdaki geri çekilmek yerine yaşamda daha aktif olmak gerekmektedir (Kalaycıoğlu, 2016: 158). Başarılı yaşlanma orta yaş dönemindeki etkinliklerin ve davranışların yaşlılık döneminde de devam ettirilmesiyle mümkündür (Şentürk, 2020: 103).

Bu teori yaşamdan geri çekilme teorisine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yaşlının hayattan kopmamasının yolu aktiveler ile meşgul olmaktır. Yaşlı bireyler bu şekilde hayata bağlanmaktadır. Yaşlılık döneminde yaşam doyumu ve mutluluğu sadece aktiviteye bağlaması açısından kuram eleştirilmektedir (Işık, 2002: 54).

Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi

Literatürde kopma kuramı, ilişki kesme kuramı gibi farklı isimlerle de yer almaktadır. Sosyal gerontolojinin ilk teorilerinden olan geri çekilme kuramına göre, yaşlı birey var olan toplumsal düzenin yürümesi için ona uyum sağlamak zorundadır. Bu uyum süreci

de aşama aşama rollerin ve aktivitelerin bırakılmasıyla gerçekleşmektedir. Yaşlı birey psikolojik olarak dış dünya ile ilişkisini kesmeye başlar, fiziksel olarak etkinliklerini azaltır. Toplumsal düzeyde karşılıklı olarak gerçekleşen bu geri çekilme sürecinde yaşlı toplumla, diğer bireylerde yaşlı ile etkileşimini azaltır (Canatan, 2008: 49-50).

1961 yılında ortaya atılan bu teoriye göre yaşamdan geri çekilme evrenseldir. Her yerde ve tüm tarihsel dönemlerde gerçekleşen kaçınılmaz bir durumdur. Asıl sebep ise sosyal faktörlerden ziyade biyolojik faktörlerdir (Quadagno, 2017: 69).

Elaine Cumming ve William E. Henry'nin kurucusu olduğu bu kuram temelde yaşlılıkta toplumun da yaşlının da karşılıklı olarak birbirlerinden uzaklaşmasının üzerinde durmaktadır. İlerleyen yaş ile birlikte yaşlının yaşadığı fiziksel, sosyal ve ruhsal kayıpları konu edinen bu kuram kişinin azalan etkinlikleri ve yaşamdaki pasif konumunu açıklamaya çalışmaktadır. Yaşlılık, kaçınılmaz ve aşamalı bir geri çekilme durumu yaratmaktadır. Kuram geri çekilmeyi birey ve toplum için faydalı kabul etmektedir (Şentürk, 2020: 99-100). Kuramın özündeki düşünce, yaşlanan kişilerin ilerleyen yaşla birlikte sorumluluklarından uzaklaştırılmasıyla toplumun düzenli işleyişinin sürdürülmesidir (Macionis, 2012: 399). Geri çekilme teorisine göre yaşlılık bireyin kendi isteği ile ölüme hazırlık yaptığı bir dönemdir (Tufan, 2014: 17).

Yaş Tabakaları Teorisi

Tabakalaşma evrensel bir süreçtir ve bütün toplumlarda görülmektedir. İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar tabakalaşmanın olmadığı bir toplum görülmemiştir. Servet ve güç farklılıklarının en az seviyede olduğu en yalın kültürlerde bile kadın ve erkek arasında, genç ve yaşlı arasında eşitsizlikler vardır. Eşitsizlikleri ifade etmek için de sosyologlar tabakalaşma kavramını kullanmaktadır (Ünal, 2014: 11). Yaşa göre tabakalaşma zenginlik, güç ve ayrıcalıkların farklı yaş grubundaki insanlar arasında eşit olmayan şekilde dağılmasıdır (Macionis, 2012: 392).

Bu teori yaşın sosyal bağlamda ne anlama geldiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Teori yaşın da toplumsal tabakalar gibi ayrıldığını söyler. Üç yaş tabakası vardır; genç, orta ve yaşlı. Yaş evrensel bir kriterdir ve roller, haklar, öncelikler bu yaş tabakaları arasında dağıtılmaktadır. Emeklilik, oy verme yaşı gibi roller yaş ile bağlantılıdır. Yaş tabakaları arasındaki bu sosyal rollerin dağılımı modern toplumda yaşlıları kısıtlamaktadır. Her bir yaş tabakası arasında bulunan farklılıklar dağıtım ve sosyalizasyon süreçleriyle ortaya çıkmıştır (Canatan, 2008: 56).

Kuram rollerin dağıtımının temeline kronolojik yaşı baz almaktadır. Yaş tabakalaşması kuramında üç temel konu vardır; birincisi yaşın anlamı ve sosyal grup içinde yaşın konumu, ikincisi yaş tanımlamaları yüzünden bireylerin hayatta yaşadığı geçişler, üçüncüsü bireyler arasında rol paylaşımı yapan mekanizmadır. Yaş tabakalaşması sisteminde rollerin ve hakların yaşa göre dağıtılması eşitsizliklere neden olmaktadır (Şentürk, 2020: 120-121).

Etiketleme Teorisi

Kuram başkalarının bizi tanımlama ve algılama şekline göre kendimizi değerlendirdiğimizi savunmaktadır. Kişiyi toplum tarafından yüklenen etiketler o kişinin hayatında doğrudan bir etkiye sahiptir. Kişinin çevresiyle etkileşimi ile edindiği kültürlü, cahil, zengin, hasta, yoksul, genç vb. toplumsal etiketler tekrarlamaya bağlı olarak sürekli yeniden üretilmektedir. Yaşlı ve yaşlılık da bir toplumsal etiketleme biçimidir. Yaşlı olarak etiketlenen kişi, kendisine yöneltilen etiketteki kişilerin yaşam tarzı ve alışkanlıklarına göre yaşamına devam etmektedir (Şentürk, 2020: 126-127). Başkaları bizi hangi kategoride nasıl tanımlıyorsa benlik algımız ve davranışlarımız bu tanımlamalara göre değişmektedir. Yaşlılıkta etiketleme süreci emeklilik ile birlikte başlamaktadır ve kişiye yaşlı gibi davranılmaktadır (Kalınkara, 2016: 42). Yaşlı biri unutkanlık yapınca çevresinin onu bunak olarak nitelendirmesi ve aynı davranışı yapan gencin dalgın, kafası meşgul olarak nitelendirilmesi etiketlemeye örnektir (Canatan, 2008: 58).

Bu teori yaşlılık önyargıları üzerinde durmaktadır. Yapılan etiketlemelerin birey ve çevre açısından etkisini ortaya koymaktadır. Yaşlılığa yönelik önyargı ve etiketlemeler daha geniş bir davranış biçimine dönüştüğünde ise yaş ayrımcılığının (yaşçılık /ageism) ortaya çıkacağını vurgulamaktadır (Işık, 2002: 56). Teori temelde kişinin yaşadığı toplumda yaşlılığın nasıl etiketlediğine göre davranış ve yaşam biçimi sergilediğini ifade etmektedir. (Yuvaklıgil, 2020: 115)

Süreklilik (Devamlılık) Teorisi

Bu teori R.C. Atchley tarafından geliştirilmiştir. Kuram yaşlılıkta bazı rollerle ilişkinin kesilmesi ve bazı rollerdeki başarının sürdürülmesine odaklanmaktadır. Yaşlı birey kaybettiği rollerin yerine yenisini koyarak çevreye uyum sağlamaya devam etmektedir (Kalınkara, 2016: 37).

Yaşlanma ile başa çıkmak için hangi rollerin sürülmesi ya da göz ardı edilmesi gerektiğine yönelik kararı kişni geçmişi, yaşam tarzı, gelir ve sağlık durumu gibi faktörler belirlemektedir (Yuvaklıgil, 2020: 111). Kişinin ilerleyen yaş ile birlikte koşulları kendi lehine çevirebileceğine vurgu yapılmaktadır. Kişisel beceri ve durumların fırsata çevrilebilmesinin üzerinde durulmaktadır (Şentürk, 2020: 110).

Yaşlanma kaçınılmaz ve dinamik bir süreçtir. Yaşam doyumunun temelinde başarılı yaşlanma vardır. Bu kuram geri çekilme ve aktivite teorilerinin sınırlılıklarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Karmaşık bir teori olması ve ampirik çalışma yapmayı zorlaştırması eleştiri almasına neden olmuştur (Canatan, 2008: 53-54).

Alt Kültür Teorisi

Alt kültür, toplumun bir kısmını toplumun geri kalanından ayıran kültürel yapılar olarak tanımlanabilir (Macionis, 2012: 70). Arnold Rose tarafından yaşlılara uyarlanmış bir kuramdır. Toplumun herhangi bir katmanında bulunan bireylerin birbirleri ile etkileşimlerinin diğer kategorilerdeki bireylerden daha fazla olması ile alt kültür oluşmaktadır. (Rose, 1962 akt. Yuvaklıgil, 2020: 118)

Bu kuramda yaşlılar kendilerine özgü değerleri ve normları olan bir alt kültür olarak ele alınmaktadır (Işık, 2002: 55). Yaşlılar ortak biyolojik özellikleriyle ve herkes tarafından görülebilen yaşla gelen özellikler aracılığıyla ayırt edilebilmektedirler. Ayrıca yaşlılar düşük sosyal ekonomik statü ve iş alanlarında fırsat eşitsizliği yaşamaktadırlar (Canatan, 2008: 55). Genellikle yaşlıların olumsuz ortak özellikleri ile bir alt kültür oluşturdukları görülmektedir.

Rol Teorisi

Rol belirli bir sosyal statüye sahip kişiden beklenen davranıştır. Rol seti ise tek bir statüye bağlı olarak sergilenmesi gereken birden çok rolü ifade etmektedir. Öğrenci statüsüne sahip olan kişiden beklenen roller, amca statüsüne sahip olan kişiden roller farklıdır. İki veya daha fazla rol arasındaki çatışma rol çatışması ile tek bir statüye bağlı olan roller arasındaki gerilim ise rol gerilimi kavramı ile açıklanmaktadır. Statü ve roller kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir (Macionis, 2012: 40).

Bireyler yaşamları boyunca eş, anne, büyükanne, iş kadını, öğrenci gibi çeşitli rollere sahip olmaktadır. Bu tür roller kişiyi sosyal bir varlık olarak tanımlamaktadır ve benlik kavramının temelini oluşturmaktadır. Genellikle roller belirli görevlerle ilişkilidir ve

roller içinde bulunulan yaşam evresine göre değişiklik göstermektedir (Hooyman ve Kıyak, 2017: 252).

Yaşlılığa uyum sürecini açıklamada rolle ilgili yapılan çalışmalar sosyal gerontologların ilk çalışmalarındandır. İnsan yaşamı boyunca birçok role sahip olur. Roller her bir yaş basamağı ile özdeşleşmiştir. Bazı roller biyolojik yaşla ilişkilendirilmiştir. Yaş ile birlikte insanlardan beklenen roller değiştiği gibi kişinin kendisinin beklentileri de değişmektedir. Bireyden beklenen yaşına uygun rol sergilemesidir. Evlenme, okuma, işe girme gibi roller genç yaş grubu ile ilişkilendirilmektedir. Her yaş grubundan beklenen rol farklıdır. Teori yaşlıların rollerinin kaybetmesini abarttığı gerekçesiyle ve emeklilik sonrası yaşlıların rolünü belirsiz bıraktığı için eleştirilmektedir (Canatan, 2008: 52-53).

Sosyal Çöküş Teorisi

Etiketleme teorisinin uzantısıdır. Rol kaybı ve belirsizlik sonucunda nasıl davranması gerektiğini bilemeyen yaşlı çöküntü yaşayabilir. Emekli olmuş ve eşini kaybetmiş bir yaşlı nasıl davranacağını bilemeyebilir, hayatının geri kalanında nasıl yaşayacağına karar vermekte zorlanabilir. Yalnız yaşamaya devam etmeli mi yoksa çocuklarının yanına mı yerleşmeli gibi sorulara cevap bulamazsa bu durum çöküşe neden olmaktadır (Canatan, 2008: 58).

Modernleşme Teorisi

Teori toplum modernleştikçe yaşlıların sosyal güç ve etkilerini kaybettiklerini ifade etmektedir. Yaşanan sosyal değişimlerle birlikte yaşlıların toplumsal hayata katılımı giderek azalmaktadır (Hooyman ve Kıyak, 2017: 48).

Kurama göre gelişen toplumlarda teknolojik gelişim hızı ile yaşlıların yapabildikleri orantılı değildir. Yani yaşlılar değişim hızına yetişememektedir ve bu tür toplumlarda modası geçtiği düşünülmektedir. Yaşanan bu durum, geleneksel toplumda bilge olarak görülen ve statüsü yüksek olan yaşlıların gelişen toplumlarda sevgi, saygı, güven gibi gereksinimlerini tehdit etmektedir. Kurama göre toplumlar modernleştikçe yaşlının toplumdaki konumunda gerileme olmaktadır. Yaşanan teknolojik değişimler yaşlının bilgi ve tecrübesine ihtiyacı daha az hissettirmekte ve yaşanan gelişimlerle birlikte yaşlının statüsü ve rolü azalmaktadır (Kalınkara, 2016: 34-35).

Yapılan bu çalışmada yaşlılık kuramlarından; yaşamdan geri çekilme teorisi, etiketleme teorisi ve yaş tabakaları teorisi temel alınmıştır. Bu teoriler; konuya, amaca, varsayımlara ve filmlerden toplanmak istenen verilere uygun olarak seçilmiştir.

2.4. Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus

Tarihçi Imhof orta çağ döneminde Avrupa’da ortalama yaşam ömrünün çok kısa olduğunu ve bebek ölümlerinin yaşlı ölümlerinden çok daha fazla olduğunu belirtmiştir. Bu durum ortalama yaşam ömrü 20-25 yıl civarı olan insanların yaşlılığa duyulan ilgisini azaltmıştır. Çünkü yaşlılık çoğu insanın erişemediği bir yaşam dönemi olarak görülmekteydi. Günümüze baktığımızda ise orta çağdan modern döneme kadar toplam nüfus içinde yaşlı sayısının artmasının yanında yaşlılık döneminin yapısının da değiştiğini görmekteyiz (Tufan, 2014: 40). Doğum ve ölüm oranlarının düşmesiyle birlikte toplam nüfus içerisinde yaşlı sayısının artış göstermesi demografik dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Demografik dönüşüm kavramı 1929 yılında Amerikalı demograf Warren Thomson tarafından ilk kez kullanılmıştır (Şentürk, 2020: 69).

Yaşlanma bireylerde olduğu gibi toplumlarda da görülen bir olgudur. Yaşlanmanın toplumda görülmesi nüfus yaşlanması ya da demografik yaşlanma olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin yaşlanmasının aksine toplumun yaşlanması gerekli önlemlerin alınması ile birlikte önlenabilir bir süreçtir (Zengin, 2015: 22).

Demografik yaşlanma pek çok değişkenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tıp alanındaki gelişmeler, aile planlaması, eğitim düzeyinin artışıyla az sayıda çocuk sahibi olma eğilimi, çocuksuz ya da tek çocuktan oluşan çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, tıp ve ekonomi alanında yaşanan gelişmelerle birlikte sağlık ve beslenme alanlarındaki refah artışına bağlı olarak insan ömrünün uzamasıyla birlikte yaşlı nüfus artmaya başlamıştır (Ertaylan, 2016: 4). Modernleşme, sanayileşme, kentleşme süreçleriyle birlikte ortaya çıkan yeni yaşam koşulları ve sosyal değerlerdeki değişim doğurganlıktaki düşüşün arkasındaki temel etmenlerdir. Modernleşmenin kent yaşamında yüzünü göstermeye başlamasıyla birlikte kadınların iş yaşamına katılması ve eğitim düzeyi artmıştır. Modernleşmenin beraberinde getirdiği yeni yaşam tarzına uyum ile birlikte geleneksel rol ve beklentilerden uzaklaşmaya başlamıştır. İsteddiği ve hazır olduğu zaman çocuk dünyaya getirmek demografik dönüşüm için önemli bir unsurdur (Şentürk, 2020: 74).

Günümüzde geçmişe kıyasla ülkelerin demografik yapılarına bakıldığında yaşlı nüfusun arttığı ve toplum nüfus içerisindeki oranının yükselerek görünür hale geldiği göze çarpmaktadır. Doğurganlığın azalması ve yaşam süresinin uzamasıyla birlikte nüfusun yaşlanmasını beraberinde getirmiştir ve yaşlılık dönemi ülkeler için önemli hale gelmiştir. Nüfus yaşlanması sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ülkeler için de sorun teşkil etmektedir.

Nüfus yaşlanması 21. yüzyıla ait bir demografik olaydır. Nüfus yaşlanması, toplam nüfus içerisinde toplumun yaşlı olarak kabul ettiği yaş aralığının daha fazla yer teşkil etmesi olarak tanımlanmaktadır. Tahminlere göre 2050'de dünyanın %16'sı yaşlı olacaktır. Türkiye'de bu oranın %18'e ve Avrupa'da ise %30'a ulaşması beklenmektedir. Günümüzde dünyada ortalama yaşam ömrü 71 yıldır. Gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam ömrü 80 yıldır. Türkiye'de ise ortalama 78 yıldır. Bu verilere bakıldığında Türkiye'nin nüfusunun hızla yaşlanmaya başladığı görülmektedir. İnsan ömrünün uzaması önemli bir başarı olmakla birlikte beraberinde bazı bireysel ve toplumsal zorlukları da getirmektedir (Duben, 2018: 68).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi (2020) raporuna göre; ülkemizde 1935 yılında yaşlı nüfus 628.041 iken 2019 yılında bu sayı 7 milyon 550 bin 727 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1935 yılına göre 2,3 kat artarak 2019 yılında %9,1'e yükselmiştir. Yapılan tahminlere göre yaşlı nüfus artış eğilimini sürdürmeye devam edecektir.

Nüfus projeksiyonlarına göre 2023 yılında yaşlı nüfus oranı %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfus yaş gruplarına göre incelendiğinde 2019 yılında yaşlı nüfusun %62,8'ini 65-74 yaş ve %28,2'sini 75-84 yaş grubunun oluşturduğu görülmüştür. 85 yaş ve üzeri yaşlı grubunun oranı ise %9,1'dir. 2019 yılında en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %34,1 ile Monako, %28,8 ile Japonya ve %22,7 ile Almanya olmuştur. Türkiye ise 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır (TÜİK, 2020).

İstatistikler göstermektedir ki Türkiye'de diğer yaş gruplarına göre yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Türkiye nüfusunun yaş yapısı değişmeye başlamıştır ve bununla birlikte ülkemizin sahip olduğu nüfus piramidi de değişim göstermektedir. Küresel yaşlanma olarak adlandırılan demografik dönüşümü hala devam eden ülkemizde yaşlı nüfusun

%10 civarlarına yaklaşması yaşlı nüfusa sahip ülke nitelendirmesine geçişin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (TÜİK, 2020).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi (2020) verilerine göre; 2019 yılında yaşlı nüfusun dünyada 703 milyon 711 bin 487 kişi olduğu tahmin edilmiştir ve bu tahminlere göre dünya nüfusunun yaklaşık %9,3'ünü yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre ise 1950 yılında ortalama %5 olan yaşlı nüfus oranı günümüzde iki kat artış göstermiştir.

Demografik verilere bakıldığında istisnasız tüm toplumların yaşlandığı görülmektedir. Endüstri ülkeleri bu konuda endüstrileşmekte olan ülkemizden bir adım daha önde olsa da verilere göre Türkiye'de giderek geliştiği için 21.yüzyıl bitmeden her beş kişiden birinin 60 yaş üzeri olacağı bir topluma doğru evirilmektedir (Tufan, 2014: 45).

1900'lerde genç bir nüfusa sahip olan Amerika'da nüfusun yarısı 23 yaş altındaydı ve sadece nüfusun %4'ü 65 yaş civarındaydı. Geçtiğimiz yüzyılda ise bu oran on kat artmıştır. 2009'a kadar yaşlıların sayısı 38 milyonu geçmiştir. 2035'e kadar ise Amerika'da yaşlı sayısının yine iki katına çıkması ve 77 milyondan fazla olması öngörülmektedir. Bu durum Amerika Birleşik Devletleri'nin grileşmesi olarak ifade edilmektedir (Macionis, 2012: 386).

Birleşmiş Milletler Dünya Nüfusu Yaşlanıyor (2020) başlıklı raporuna göre; 2019 yılında dünya nüfusunda 65 yaş ve üstü 703 milyon kişi vardı. 2050 yılında ise bu sayının 1,5 milyara çıkması öngörülmektedir. 2050 yılında Dünya'da her altı kişiden birinin 65 yaş üstü olması beklenmektedir. Dünya çapında 80 yaş ve üzeri kişilerin sayısı 1990 ile 2019 arasında 54 milyondan 143 milyona çıkmıştır. 2019 ve 2050 yılları arasında ise 426 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Tahmin Raporu'na (2019) göre; 2050 yılına kadar küresel çapta 65 yaş ve üzerindeki kişilerin sayısı 15 -24 yaş arasındaki ergen ve gençlerin sayısını geçmesi beklenmektedir. 2019 yılında küresel çapta 72,6 olan ortalama yaşam ömrünün 2050 yılında 77,1 civarlarına yükselmesi beklenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Sayım Bürosu'nun (US Census Bureau) Mart 2016'da yayımladığı 'An Aging World: 2015' başlıklı uluslararası nüfus raporuna göre, dünyanın çoğu bölgesinde uzayan insan ömrü ve çok düşük seviyedeki doğum oranlarından dolayı dünya nüfusu hızla yaşlanmaya devam etmektedir. 2025'ten 2050'ye kadar yaşlı nüfus küresel çapta yaklaşık olarak ikiye katlanıp 1,6 milyara

çıkması öngörülmektedir. Yaşlı nüfustaki bu artış karşısında ise toplam nüfusun sadece %34 artması beklenmektedir.

Tüm bu istatistikler doğrultusunda ve yapılan nüfus projeksiyonları öngörülerini doğrultusunda nüfus yaşlanması tüm ülkeleri etkileyen veya etkileyecek olan bir durumdur. Demografik yaşlanma sadece nüfusun yaşlanması ile sınırlı kalmamaktadır. Toplumda sağlık, iş gücü, aile, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik gibi birçok alanı da etkilemektedir. Ülkelerin bu demografik değişim karşısında gerekli önlemleri ve hizmetleri sağlamaya başlaması gerekmektedir.

Ülkelerin yaşlanan nüfus karşısında endişe duymasının sebebi yaşlı toplum için gerekli olan sorumluluklara hazırlıksız olunmasından kaynaklanmaktadır (Tufan, 2014: 46).

2.5. Yaşlılık Döneminde İlişkiler

Bireyler yaşamı boyunca aile, arkadaşlık, sosyal gruplar, komşuluk, çeşitli sosyal gruplar gibi birçok alanla sosyal etkileşimde bulunmaktadır. Bu tip etkileşimler yaşlanma deneyimini büyük ölçüde şekillendirmektedir (Victor, 2005: 161).

Yaşlılık döneminde sosyal ilişkiler diğer yaş dönemlerinden olduğundan daha önemlidir. Geniş sosyal ilişkiler ağına sahip olmak yaşlının hayat doyumunu arttırmaktadır. Yaşlılık döneminde sosyal ilişkiler ağına aile, akrabalar, komşular ve arkadaşlarla olan ilişkiler yer almaktadır. Bu ilişkilerdeki sorunlar yaşlılık döneminde beraberinde başka sorunları da getirmektedir (Demirbaş, 2018: 118-133).

2.5.1. Aile İlişkileri

Aile, ilk insan topluluklarından beri var olan en temel kurumdur. İlk insan toplumunun temeli ve başlangıcıdır (Canatan ve Yıldırım, 2013: 21). Aile: “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük).

Aile bireyin sosyalleşmesinde, var olan norm ve değerlerin benimsemesinde ve kuşaklararası aktarımında, kimlik kazanmasında etkili olan en temel kurumdur. Yaşlılar için ise aile psikolojik ve toplumsal destek yönünden en etkili kurumdur. İlerleyen yaşla birlikte aile kurumu birey açısından daha fazla hayatın merkezi haline gelmektedir (Kalınkara, 2016: 162). Yaşlının varlığından aile bireylerinin memnun olması ve ilgi görmesi yaşama istediğini arttırmaktadır (Akın, 2006: 69).

Sosyal ilişkiler ağının sürekli ve en dayanıklısını aile ilişkileri oluşturmaktadır. Aile ilişkilerinin temel belirleyici unsuru ise kan bağıdır. Bu ilişkiler her yaş grubunda önemli olmakla birlikte özellikle yaşlılık döneminde yaşlı bireyin destek alması ve yakınlık ihtiyacının giderilmesi açısından önemlidir (Canatan, 2008: 68-69). Günümüzde ilerleyen yaş, sağlık sorunlarına bağlı olarak bakım ihtiyacı, ekonomik nedenler gibi sebeplerden dolayı yaşlılar aileleri ile birlikte yaşamak zorunda kalabilirler. Yaşlılık dönemine kadar bağımsız yaşamış kişiler için bu dönemde başkalarına bağımlı halde yaşamak oldukça zor bir durumdur. Ancak bu durumda da yaşlıların tercihi kurumsal bakım değil yine kendi ailesinin ve akrabalarının desteğidir. Bireyler yaşlandıkça aile üyeleriyle daha fazla vakit geçirme, iletişim kurma ve birlikte yaşama eğilimindedir (Güven, 2000: 97). Her açıdan sağlıklı yaşlanma için aile ilişkileri yaşlılık döneminde oldukça önemlidir.

Yaşlılık döneminde yetişkin çocuklarla coğrafi olarak daha yakın mesafede oturmak tercih edilmektedir. Ebeveyn ve çocukların görüşme sıklığı coğrafi mesafeden etkilenmektedir. Kız çocuklar erkek çocuklara göre ebeveynleri ile daha sık görüşme eğilimindedir. Kızlar özellikle anneleriyle daha sık iletişim kurmaktadır. Ebeveyn bakımını genellikle kız çocuk üstlenmekle birlikte kız çocuğun yokluğunda erkek çocuk ya da onun eşi üstlenmektedir (Canatan, 2016: 147). Ülkemizde yaşlı anne ve babalar çocuklarının da çabasıyla ilişkilerini güçlü tutmaktadır. Evlendikten sonra gerçekleştirilen ziyaretler, çocukların isteğiyle torun bakımına aile büyüklerinin katkı yapması sık rastlanan durumlardır. Ebeveynler, evlenip yuvadan ayrılan çocuklarıyla ilişkileri başta Avrupa ülkeleri ve ABD'de olduğu gibi asgari düzeye indirmemekte, arttırarak devam etme eğilimindedir (Şentürk, 2020: 217).

2.5.2. Akrabalık İlişkileri

Yaşlılıkta kardeşlerle ilişkiler arkadaşlık ilişkisi gibidir. Görüşme sıklığı coğrafi mesafe ile ilişkilidir. Kardeş ilişkileri içten ve samimi olmakla birlikte erkek kardeşlere göre kız kardeşlerin ilişkisi daha yakındır (Canatan, 2008: 73).

Kadınlar bekar ve çocuğu olmayan kardeşlerini daha çok arayıp sorma eğilimindedir. Bakım desteği konusunda da kız kardeş kız kardeşe bakım desteği vermede ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca üvey olmayan kardeşler arasındaki ilişki üvey kardeşlere göre daha sık dokuludur (Canatan, 2016: 149).

Günümüzde aile yapısı giderek değişmektedir. Giderek artan çekirdek aile sayısına bağlı olarak akrabalık ilişkileri de zayıflamaktadır. Özellikle yaşlılar bu durumdan en çok etkilenen yaş grubudur. Kırsalda da görülmekte birlikte özellikle kentlerde aile bireyleri arasında kuşaklar arası sorunlar, yaşlının bakım ve ihtiyaçlarının giderilmesi gibi sorunlar sıklıkla görülmektedir. Özellikle yaşlının ekonomik gücü yetersizse aileler sağlık giderlerini karşılamakta da zorluk çekmektedir (Akın, 2006: 71).

2.5.3. Arkadaşlık İlişkileri

Arkadaşlık ilişkisi resmiyete dayalı olmayan gönüllülüğe ve eşitliğe dayalı bir ilişkidir. Duygusal destek sağlamaktadır. Yaşamın her döneminde yalnızlıktan koruyan bu ilişki türü yakınlık derecesine göre, görüşme aralığına göre, süresi ve konumuna göre çeşitlilik göstermektedir (Canatan, 2016: 149).

Arkadaşlık ilişkisi yaşamın her döneminde benlik açısından önemli bir karşılıklı ilişki türüdür. Her yaş döneminde arkadaşlık ilişkileri farklılık göstermekle birlikte yaşlılıkta arkadaşlıktan beklenen hoş vakit geçirme ve karşılıklı anlayıştır. Yaşlılık döneminde genel olarak yeni arkadaş edinmektense orta yaş grubundan gelen arkadaşlıklar sürdürülme eğilimindedir. İlerleyen yaş ile birlikte sosyal çevreden kayıplar artmakta ve yaşlıların sosyal ilişkileri daha da kısıtlanmaktadır. Yapılan çalışmalar yaşlılık döneminde yaşam doyumunda arkadaşlık ilişkilerinin önemli rol oynadığını göstermektedir (Canatan, 2008: 74). Yaşlılıkta arkadaşlık ilişkileri, kişinin hayata ve olaylara karşı uyum sağlamasını kolaylaştıran önemli bir faktördür (Demirbaş, 2018: 118-133).

2.5.4. Kuşaklar Arası İlişkiler

Kuşak kavramı; belirli bir dönemde doğmuş ve belirli ortak özelliklere sahip olanları temsil etmektedir. Kuşaklar arası ilişkiler ise iki veya daha fazla kuşağın arasındaki sosyal ilişkileri ifade etmektedir. Kuşaklar arası ilişkide geçmiş, gelecek ve bugün bir aradadır. Kuşaklar arası ilişkiler, kuşaklar arası dayanışma ya da kuşaklar arası çatışma olarak iki biçimde kendini göstermektedir (Canatan, 2016: 152).

Kuşaklar arası dayanışma, farklı kuşakların bir araya gelerek toplumsal değerler ve geleneklerin aktarılmasını sağlamaktadır. Çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar olan dönemde toplumsal roller ve değerlerin anlaşılması, uygulamaya geçirilmesi kuşaklar arası iletişimle sağlanmaktadır. Günümüzde kırsal yaşamda kuşaklar arası iletişim ve dayanışma ile geleneklerin, toplumsal değerlerin aktarılması yüz yüze sözlü

olarak gerçekleşirken kent yaşamında bu durum pek mümkün olmamaktadır (Canatan, 2008: 80). Kent yaşamında bu tip değer ve davranışlar genellikle yaşlılardan değil çekirdek aile içinde veya kurumlardan öğrenilmektedir.

Kuşaklar arası çatışma, peş peşe gelen iki kuşağın arasında olan ve toplumda süreklilik gösteren bir anlaşmazlıktır. Yeni bir kuşağın gelmesi toplumun genel karakterinde meydana gelen değişme demektir (Canatan, 2008: 76). Kuşaklar arası çatışma birbirini takip eden kuşakların dünyaya olan bakış açılarının değişmesi ile ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik açıdan ise modern değerler ile geleneksel değerlerin çatışması olarak tanımlanabilir. İlkçağ filozoflarının eserlerinden günümüze kadar olan dönemlere bakıldığında bu çatışma türü her dönemde toplumda var olmuştur yani sadece modern döneme ait bir kavram değildir (Canatan, 2016: 152-153).

Ülkemizdeki demografik dönüşüm ilerleyen yıllarda daha da belirgin olacaktır. Yaşlı oranının artması, doğum oranlarının düşmesi aile içerisinde kuşaklar arası ilişkileri daha önemli hale getirecektir (Tufan ve Yazıcı, 2009: 48).

2.6. Yaşlılık Dönemi Sorunları

2.6.1. Sağlık Sorunları

Yaşlanma biyolojik bir olaydır ve organizmada devam eden bir süreçtir. Yaşlanma organizmada molekül, hücre, doku, organ ve sistemler üzerinde ilerleyen zamanla birlikte ortaya çıkmaktadır ve geri dönüşü olmayan yapısal, fonksiyonel değişikliklere neden olmaktadır. Günümüzde yaşlı nüfusunun giderek artmasıyla birlikte yaşlılık döneminde görülen sağlık sorunlarıyla daha sık karşılaşılmaktadır (Bal ve Kutsal, 2003: 191).

Yaşlanma her bireyde farklı hız ve düzeyde gelişmektedir. Bireyin genetik özellikleri, sosyal çevresi, psikolojik durumu ve yaşam biçimi bireylerin farklı yaşlanma süreçlerinden geçmesinde etkindir. Ancak her ne kadar farklılıklar görülse de yaşlanmayla birlikte gelen sağlık sorunları benzerlik göstermektedir (Aktaş, Şahin ve Terzioğlu, 2013: 66-67).

Yaşlanma organizmadaki; kardiyovasküler sistem, solunum sistemi, iskelet sistemi, kas sistemi, sinir sistemi, duyu fonksiyonları, metabolik değişiklikler, immün sistem gibi birçok sistemi etkileyen bir süreçtir (Soyuer ve Soyuer, 2008: 220). Demans, alzheimer, görme ve duyma bozuklukları, fiziksel hareketlerde kısıtlanma, düşme,

diyabet, inme, kalp damar hastalıkları, idrar kaçırma, beslenme bozuklukları yaşlılık döneminde en sık görülen hastalıklardır.

Yaşlılık döneminde birey kendini gençliği ile karşılaştırma eğilimindedir ve artık eski enerjisi yoktur. Bakım, bağımlılık gibi durumlardan dolayı hissettiği korku ve kaygılar psikolojik çöküntüye sebep olabilmektedir. Artan psikolojik çöküntüler ise depresyona neden olmaktadır. Yaşlılık döneminde depresyon oldukça sık görülmektedir (Demirbaş, 2018: 118-133).

Yaşlılık dönemiyle birlikte ortaya çıkan sağlık sorunlarından bir diğeri de engelliliktir (yeti yitimi). Engellilik sadece yaşlılık döneminde ortaya çıkan bir sorun değildir. Bireyler her yaşta engelli olabilir. Ancak yaşlılık döneminde ilerleyen yaş ile birlikte bireylerin engellilik durumları artış gösterebilmektedir.

Yaşlılık dönemiyle birlikte fiziksel, psikolojik ve sosyal açılardan engeller ortaya çıkabilmektedir. Nüfusta artan yaşlı sayısı artan engelli birey anlamına da gelmektedir. Kadınların erkeklere göre ortalama yaşam ömürlerinin daha uzun olması yaşamlarını engelli olarak sürdürme olasılığını da arttırmaktadır (Canatan, 2008: 100).

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre engellilik şu şekilde tanımlanmaktadır; “çeşitli günlük işleri tamamlamak için gerekli niteliklerde hasarlı olmak”. Engellilik yaşlıların bağımsız olarak yaşamasını engeller. Sosyal hayatı kısıtlar, psikolojik sorunlara neden olur ve bakım sorununu ortaya çıkarır. Yaşlılık döneminde engellilik ve kronik hastalıklar yaşam kalitesinde düşmeye, bakıma bağlılığa ve sağlık giderlerinin artmasına neden olmaktadır (Canatan, 2008: 101).

Sağlıklı yaşlanma için bedensel, ruhsal ve koruyucu önlemler erken yaşta alınmalıdır. Hastalıkların erken tanı ve tedavisi, rehabilitasyon hizmetleri, uzun dönemli bakım hizmetlerinin planlanması ve her yaş grubuna özel olarak hizmetler sunulması gerekmektedir. Alınan önlemler ve yapılan hizmetler sonucunda yaşlılık dönemi sadece hastalık ve fizyolojik kısıtlamalar dönemi değil, bireylerin yaşamlarından doyum almaya devam ettiği yaşam dönemi haline gelmelidir (Doğanyığıt, 2018: 138).

2.6.2. İntihar

İntihar üzerine birçok araştırma yapılmakla birlikte ilk kez Durkheim tarafından sosyolojik açıklama yapılmıştır. Durkheim toplumsal etkenlerin intihar üzerindeki etkilerinin üzerinde durmuştur. Durkheim'a göre intihar toplumsal olgularla açıklanabilen bir toplumsal olgudur (Giddens, 2012: 49).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde intihar; “Bir kimsenin toplumsal veya ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi” olarak tanımlanmaktadır (TDK Güncel Türkçe Sözlük). Kişinin kasten ve kendi iradesine dayanarak kendi canını almasını ifade etmektedir (Berger, 2018: 187).

Yaşlılarda en sık intihar sebebi hastalıklardır. İntihar için en önemli risk faktörleri ise; ağrılı ya da yeti yitimine sebep olan bir rahatsızlığın bulunması, yalnızlık, daha önce intihar girişiminde bulunmuş olmak, ailede intihar öyküsü bulunmak, alkol ve kötüye ilaç kullanımı, depresyondur. Yaşlanmaya bağlı fiziksel ve zihinsel kayıplar, ekonomik sıkıntılar, yaşam tarzındaki değişiklikler depresyona olan yatkınlığı arttırmaktadır. Yaşlılık döneminde gelişen depresyon da intihar eğilimine neden olmaktadır (Duru ve Özdemir, 2009: 36-37).

İntihar her yaşta ve her iki cinste de görülebilir. Zamanında fark edilince önlenilecek bir sorundur. Önlenilmesi için yaş gurubuna göre intihara neden olan sorunların incelenip değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.6.3. Bakım Sorunu

İnsan ömrünün giderek uzamasıyla birlikte ülkelerde yaşlı nüfus artmaya başlamıştır. Bu artış ile birlikte yaşlılık dönemi sorunları öne çıkmıştır. Yaşlılık döneminin en önemli sorunlarının başında bakım sorunu yer almaktadır. Bakıma muhtaçlık, yaşlılık dönemi için oldukça güç bir durumdur.

Dünya genelinde yaşanan kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle doğum oranları azalmış, kadın iş yaşamına katılmış ve çekirdek aile yapısı artmaya başlamıştır. Yaşanan bu değişimler yaşlının bakım sorununu ortaya çıkarmıştır. Kent yaşamının zorlukları, artan bireysellik algısı ve kurumsallaşma yaşlıların bakımını geleneksel modelden çıkarmıştır. Yaşlanmayla ortaya çıkan bağımlı yaşam, yetenek ve işlevlerde kayıp, aile dışındaki kurumlardan yaşlı bakımı için yardım almayı ortaya çıkarmıştır (Şentürk, 2020: 199).

Yaşlılıkta bireyin giderek fiziksel olarak güç kaybetmeye başlaması, işitme duyularında gerilemelerin olması, hareket etmekte zorlanması ve engellilik durumu günlük yaşamını sürdürememesine neden olmaktadır. Demans, felç, alzheimer gibi hastalıkları da varsa yaşlı kendi kendine gündelik hayatını sürdüremez hale gelir. Bu durumda yaşlı bakıma muhtaç durumdadır. Yaşlının bakıma muhtaçlık derecesi; öz bakımını yerine getirebilecek ancak ev işleri yapamayacak seviyede ya da tamamen

yatağa bağılı yaşayıp kendi öz bakımını da yerine getiremeyecek seviyede olabilir (Canatan, 2008: 103).

Bağımlı durumda yaşayan yaşlı kurumda bakım yerine evinde bakımı tercih etmektedir. Yaşlılar için en kötü ev bakımı en iyi kurum bakımına göre tercih sebebidir. Çünkü ev yaşlılar için özel bir anlam taşımaktadır. Ev yaşlının psikolojik, ekonomik ve sosyal doyum kazandığı ayrıca kimlik ve güvenliğini sağladığı ortamdır. Yaşlının bakımında ev ortamı kadar evde bakımın kim tarafından üstlenildiği de önemli bir durumdur. Bakım görevini üstlenen kişinin gönüllü olarak bu işi yapıyor olması oldukça önemlidir. Zorunluluk durumunda hem bakan kişi hem de yaşlı açısından olumsuz psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. Yaşlı bakımı çocuklar arasında da soruna neden olabilmektedir. Bakım görevini sürekli tek bir çocuğun üstlenmesi ve diğerlerinin ilgilenmemesi kardeşler arasında problemler yaratmaktadır (Şentürk, 2020: 201).

Günümüzde orta yaş yetişkinlerinin çoğunluğu kendi çocuklarına baktıkları gibi yaşlanan anne ve babalarının bakımını da yerine gerine getirmektedir. Bu yüzden bu yaş grubu 'sandviç kuşak' olarak adlandırılmaktadır (Macionis, 2012: 397). Ülkemize bakıldığında yaşlılar genellikle çocukları ya da yakın akrabaları ile yaşamaktadır. Düşük oranda da olsa kendi evlerinde tek başına da yaşamaktadırlar. Ayrıca sanayileşme ve kentleşme ile birlikte ortaya çıkan bakım kurumlarında da kalmaktadırlar. Birden fazla çocuğu olan yaşlıların tek bir çocuk yerine tüm çocuklarında kısa aralıklarla sırayla kaldığı da gözlemlenmiştir (Akın, 2006: 73).

2.6.4. Ekonomik Sorunlar

20.yüzyıl ile birlikte tüm dünyadaki en önemli sorunlarından biri toplumların yaşlanması olmuştur. Bilim, teknoloji ve tıp alanında yaşanan gelişmeler, insan sağlığı için risk faktörü olan hastalıklara yönelik tedbirler alınması ve çözümler bulunması gibi durumlar ortalama yaşam süresini uzatmaya başlamıştır (Hablemitoğlu, 2016: 119). Yaşlıların toplam nüfus içerisinde sayılarının artmasıyla birlikte özellikle gelişmiş olan ülkelerde nüfus yaşlanma sürecine girmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ise nüfus yaşlanması problemiyle karşı karşıyadır. Nüfus yaşlanması ile birlikte yaşlıların sayısı toplumda artmaya başlamıştır ve yaşlılık dönemi sorunları toplumlar için önemli bir hal almıştır. Bu sorunlardan biri de yaşlılık döneminde sıklıkla görülen ekonomik sorunlardır.

Dar anlamıyla yoksulluk yaşayacak yeri olmama ve açlıktan ölmeyi ifade ederken, geniş anlamıyla yoksulluk giyim ve barınma gibi olanaklara sahip olmaya rağmen bunların toplumun geri kalanına göre daha alt seviyede olmasını ifade etmektedir. Yaşamı devam ettirmek için gereken ihtiyaçların en düşük düzeyine sahip olamama durumu mutlak yoksulluktur. Kişinin toplumun refah düzeyine göre daha altta olması durumu ise göreceli yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Canatan, 2008: 122-123).

Toplumdaki iş gücüne katılamamaları sebebiyle yoksulluktan en çok etkilenenler yaşlılar, çocuklar ve kadınlardır. Yaşlılar içinde de bu durum en çok yaşlı kadınları etkilemektedir. Genel olarak çoğu toplumda yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre daha yoksul olması geçerli bir durumdur. Bu durumun gençlikten itibaren sebeplerine bakıldığında; çalışma hayatındaki cinsiyet ayrımcılığı, çalışılan iş türleri, kesintisiz çalışmama, yeterli gelire sahip olamama gibi durumlar etkindir (Canatan, 2008: 127). Ayrıca kadınların erkeklere göre ortalama yaşam süresinin daha uzun olması ve buna bağlı olarak kronik rahatsızlıklarının artması, sosyal güvenceye sahip olmamaları, dululuk-yaşlılık maaşlarının düşük olması kadınların yaşlılıkta yoksulluktan daha fazla etkilenme sebeplerindedir (Kalınkara, 2016: 196). Kadının ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmesi sebebiyle yaşamı boyunca çalışmaması, eşinin maddi güvencesi altında yaşaması, eğitim ve yoksulluk arasındaki bağlantı da dahil olmak üzere tüm bu etkenler kadın yoksulluğunun daha fazla görülmesinin sebepleridir.

Yaşlı yoksulluğu konusunda önemli noktalardan biri de emeklilik rolüdür. Yaşlıların ilerleyen yaşları dolayısıyla iş gücüne katılamaması, azalan refleksleri ve artan hastalıkları işsiz kalmalarına ya da emekli olmalarına neden olmaktadır.

Emeklilik yaşla birlikte kazanılan bir roldür. “Bireyin ileri yaşta gücünden uzaklaşması”, “İleri yaşta sosyal bir süreç olarak çalışma rollerinin ve aktivitelerinin sona ermesi”, “Çalışırken ödenen sosyal güvenlik kesintilerinin ölünceye kadar maaş olarak geri alınması dönemi” olarak tanımlanmaktadır (Canatan, 2008: 107). Ekonomik sorunların çoğu yaşlanan bireyin emekli olması iş ve gelir kaybına uğramasıyla başlamaktadır. Yaşanan ekonomik sorunların bazıları; azalan gelire uyum sağlayamama, daha önceki hayat standartına uygun yaşayamamanın getirdiği sosyal ve psikolojik baskı, artan sağlık ve beslenme harcamaları, yetmeyen gelir nedeniyle yakınlarından maddi yardım isteme ve onlara yük olmanın getirdiği psikolojik baskıdır (Kalınkara, 2016: 196).

Emekli rolüne sahip olmak, işi bırakmak, emekli maaşı almak gibi durumlar bireyin bakış açısına göre olumlu da olumsuz da olabilmektedir. Günümüzde özellikle ekonomik sıkıntıların artmasına neden olan küreselleşme, rekabet, istihdam eksikliği, enflasyon oranı dolayısıyla paranın değer kaybına uğraması gibi durumlar gelişmekte olan toplumlar için ekonomik sıkıntıları öne çıkarmaktadır. Bu sebeplerden dolayı emeklilik kararında ekonominin olumsuz etkisi daha ön plandadır (Canatan, 2008: 108). Bireyler için emeklilik göreceli bir kavramdır. Bazı bireyler için yeni bir başlangıç anlamı taşırken; bazı bireyler için faydasızlık, yetersizlik anlamlarına gelmektedir. Yüksek statülü işlerde çalışan bireyler emeklilik sonrası çalışma eğilimi göstermezken daha düşük statülü işlerde çalışanlar ekonomik durumlardan dolayı emeklilik sonrası da çalışmaya devam etme eğilimindedir (Demirbilek, 2007: 137). Emeklilikte kişinin mevcut rol ve toplumsal konumu değişerek yeniden toplumsallaşma gerçekleşmektedir (Müftüler, 2018: 200).

Emeklilik yaşı 65 yaş olarak belirlenmiş olsa da son yıllarda erkeklerin daha uzun süre çalışmaya devam ettikleri görülmektedir. Kadınlar ise daha erken yaşlarda emekli olma eğilimindedir. Emeklilik kararı vermek için yaş önemli bir faktördür ancak bu kararın alınmasında bireyin sağlığı, bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının ve torunlarının varlığı, emeklilik sonrasında ekonomik açıdan sıkıntı yaşayıp yaşamayacağı gibi etmenler etkili olmaktadır (Sayıl, 2016: 167).

2.6.5. Yaşlı İhmal ve İstismarı

Yaşlılara yönelik istismar tarih boyunca her dönemde ve kültürde var olmuştur. Nüfus içerisinde artan yaşlı sayısı ile birlikte ihmal ve istismarda da artış olmuştur. Yaşlıya yönelik yapılan bu olumsuz tavır ve tutumlar daha görünür hale gelmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu da 66/127 sayılı kararıyla 15 Haziran Dünya Yaşlı İstismarı Farkındalık Günü olarak ilan edilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre yaşlı istismarı birçok ülkede hızla yaşlanan nüfus ile birlikte artış gösterecektir. Geçtiğimiz yıl 60 yaş üzeri her 6 kişiden 1'i istismara maruz kalmıştır. Verilere göre huzurevleri veya uzun süreli bakım tesisi gibi kurumlarda yaşlı istismar oranı yüksektir. Yaşlı istismarı ciddi fiziksel yaralanmalara ve uzun vadeli psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre bu tür bir şiddet insan hakları ihlalidir (WHO, 2020).

Yaşlı istismarı en genel anlamıyla yaşlının sağlık veya iyilik halini tehdit eden her türlü davranıştır. İstismar psikolojik, ekonomik ve bedensel olabileceği gibi ihmale de dönüşebilmektedir (Uysal, 2002: 44). İstismar, yaşlıya bilerek fiziksel ve psikolojik açıdan kötü davranmaktır. İhmal ise yaşlının bakımını tam yapmama durumudur (Canatan, 2008: 130). İhmal yapılması gerekeni yapmamaktır, istismar ise yapılmaması gerekeni yapmak olarak ifade edilebilir.

İhmal ve istismar kavramı genellikle yaşlılıkla ilişkilendirilmektedir ve çok boyutlu bir olgudur. Yaşlının bakımını sağlayan aile üyelerinden içinde yaşanan toplumsal yapıyı kapsayan bir durumdur. Yaşlıya ihtiyacı olan bakım ve destek hizmetini vermeyen aile kadar yaşlının sağlık sorununu zamanında ve doğru bir şekilde çözmeyen sağlık sistemi ve olumlu bir yaşlanma süreci sağlayamayan sosyo-kültürel ve ekonomik yapıda dahil olmak üzere hepsi yaşlı ihmal ve istismarını üreten kurumlardır (Şentürk, 2020: 190).

Kalınkara'ya göre (2016: 143) yaşlı ihmal ve istismarı; fiziksel istismar, psikolojik/duygusal istismar, cinsel istismar, ekonomik istismar, ihmal ve terk edilme olarak gruplandırılabilir. Fiziksel istismar; yaşlının bakımını üstlenen ya da güvendiği konumdaki bir kişi tarafından bilerek yapılan ağrı ve acı verici eylemlerin tümünü kapsamaktadır (Kalınkara, 2016: 143). Eşya fırlatmak, dövme, çarpmak, zorla beslenme gibi durumların hepsi bu istismar türünün içerisinde. Duygusal/Psikolojik istismar; yaşlının güvendiği kimse tarafından uygulanan fiziksel olmayan eylemlerdir (Şentürk, 2020, 189). Bilinçli olarak ruhsal açıdan acı verme psikolojik istismardır (Kalınkara, 2016: 143). Azarlamak, korkutmak, küçümsemek gibi eylemleri kapsamaktadır. Cinsel istismar; yaşlının isteği dışında zorla ilişkiye girilmesidir (Kalınkara, 2016: 143). Zorla dokunma, tecavüz, zorla açık fotoğraflar çekme vb. eylemleri kapsamaktadır. Ekonomik istismar; yaşlının güvendiği bir kimse tarafından para ya da mallarının çalınması, kötüye kullanımıdır (Kalınkara, 2016: 144).

İhmal ise günlük hizmetler ve yiyeceklerde gereken sorumlulukları yerine getirmemektedir. Yaşlının kendi kendini ihmal etmesi ise kendisine gereken özeni göstermemesidir (Kalınkara, 2016: 145). Kişinin parasını yönetmede yetersizlik, kişisel bakım, yemek hazırlama, ev işleri gibi günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede yetersizlik, uygunsuz giyim ve beslenme bozuklukları, ciddi hastalık durumlarında tıbbi işlemleri yerine getirememe ya da ihmal etme gibi durumlar kişinin kendi kendini ihmal etmesine örnek oluşturmaktadır (Uysal, 2002: 47).

2.6.6. Yaş Ayrımcılığı (Yaşçılık)

Yaş ayrımcılığı kavramı 1969 yılında Amerika Ulusal Yaşlılık Enstitüsü başkanı Gerontolog Robert Butler tarafından ilk kez kullanılmıştır. Butler bu terimi yaşlılara yönelik, ırk ayrımcılığı ve cinsiyet ayrımcılığı gibi eyleme dönüşebilen bir terim olarak kullanmıştır (Bilgili ve Özdemir, 2014: 128). Yaş ayrımcılığı, sadece daha ileri yaşta olduğu için bireyleri sistemli olarak ayırma ve kalıplara sokma sürecidir (Müftüler, 2018: 184). Yaşçılık, yaşlılık ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Yaşlı bireylere ileri yaşlarından dolayı yapılan stereotipleştirme ve her türlü ayrımcı davranış olarak tanımlanmaktadır (Zengin, 2015: 17).

Yaşlılar; iş yaşamında, toplumsal hayatta, medya ve televizyon mecralarında, gündelik yaşamda ve insan ilişkilerinde yaş ayrımcılığına maruz kalmaktadır. İş yaşamında da yaşlılar ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Yaşlanan kişi mesleki açıdan yetersiz, iş gücünden faydalanılamaz olarak görülmektedir ve emekliliğe teşvik edilmektedir. Özellikle televizyon ve medyadaki yaşlı imajı oldukça olumsuzdur. Yaşlılar; yoksul, yalnız, sağlık sorunları olan, bakıma muhtaç ve yük olarak görülen pasif kişiler olarak izleyiciye aktarılmaktadır. Medya ve iş kurumları dışında da yaşlı toplumsal hayatta da ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Konuşmama, alay etme, söylediklerini ciddiye almama, saygı göstermeme, ayrımcı dil kullanımı, yokmuş gibi davranma, yoksul ve yük gibi muamele yapılması örnektir. Yaşlının sahip olduğu hastalıkları ileri yaşından dolayı olağan karşılama, ciddiye almama gibi durumlar ise sağlık sektöründe yapılan bir diğer yaş ayrımcılığıdır.

2.6.7. Yalnızlık ve Sosyal İzolasyon

Yalnızlık ve sosyal izolasyon birbirinden farklı kavramlardır. Sosyal izolasyon; “Bireyin sosyal olarak ait olma hissini kaybettiği, diğer kişilerle bağlantı kuramadığı, çok az sosyal irtibatta bulunduğu ve bunların kaliteli bir ilişkiyi sağlamakta yetersiz olması” durumudur (Olufemi, 2017: 1). Sosyal izolasyon özellikle kentlerde sıklıkla görülmektedir. Kentlerdeki insanlar birbirleriyle daha az etkileşim kurma eğilimindedir (Kalınkara, 2016: 176).

Fiziksel ve mental sağlık sorunları, eş kaybı, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, engellilik, boşanma, yaş, bireyin yaşam koşulları, problem çözme kapasitesi ve gündelik hayattaki olaylarla başa çıkma becerisi gibi faktörler sosyal izolasyonu arttıran risk faktörleridir (Kalınkara, 2016: 177).

Yaşar'a göre (2007: 238) yalnızlık; "Gündelik yaşantımızda yalnızlık, sahipsiz olmak, evi her gün anahtarla açmak, çayı tek başına içmek, tek gezmek, bayramlarda 'burası değil' ve telefonlarda yanlış numaradır. Yalnız, tek başına yaşayan ve bir yıl içinde arkadaşları ya da akrabalarıyla aylık bir defadan daha az ilişki kuran kişiler olarak tanımlanmaktadır."

Yalnızlık ve sosyal izolasyon her yaş grubunda görülmekle birlikte yaşlılar genellikle yetişkinlere göre bu durumları daha çok yaşamaktadır (Akbaş, Çunkuş ve Yiğitoğlu, 2020: 4545). İlerleyen yaşla birlikte aile üyelerinin eğitim, evlilik, çalışma için evden ayrılması; eş ve arkadaşların hayatını kaybetmesi, yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal sorunlardan dolayı daralan ilişkiler ağı yaşlı için yalnızlık durumunu ortaya çıkarmaktadır (Şentürk, 2020: 195). Yaşlılık döneminde yalnız yaşama beraberinde yanlış yaşamayı da getirmektedir. Yalnız yaşayan yaşlılarda fiziksel ve ruhsal sağlık problemleri artış göstermektedir. Yalnız yaşayan yaşlılarda; düzensiz beslenme, gerekli ilaçları almama, hastalıklarına gereken önem ve özeni göstermeme gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Tüm bu koşullar yaşlının yaşam ömrünü kısaltmakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir (Canatan, 2008: 69).

3. FİLMLERİN ANALİZİ

Nüfus yaşlanması günümüzde hemen hemen her ülkenin sorunudur. Yaşlı nüfusun artışı ile birlikte yaşlı sorunları, yaşlılık dönemi özellikleri, yaşının toplumdaki yeri gibi konulara artık daha sık yer verilmeye başlanmıştır. Bu konuların yer aldığı alanlardan biri de sinemadır. Çalışmanın bu bölümü örnekleme dahil edilen filmler hakkında bilgiler ve filmlerin analizini içermektedir. Filmler çözümlenerek elde edilen bulgular doğrultusunda kent yaşamında yaşlıya bakış açısı ve farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip yaşlı bireyler arasında koşul farklılıklarına rağmen yaşlanma ile birlikte gelen ortak özellikler incelenmektedir.

3.1. Çalışmada Örnekleme Dahil Edilen Filmler Hakkında Bilgiler

3.1.1. Eşkîya ¹

Baran 35 yıl önce bir grup arkadaşı ile hapse girmiştir. Hapiste Baran hariç herkes ölmüştür. Baran 35 yıl sonra hapisten çıkar ve köyünün yolunu tutar. Köyünde artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Kendisini yakalatıp hapse attırmanın en yakın arkadaşı Mahmut Şahoğlu (Berfo) olduğunu ve çocukluk aşkı Keje'nin de Berfo ile İstanbul'a gittiğini öğrenir. Keje'yi bulmak için İstanbul'a yola çıkar. Baran, İstanbul'da Cumali ile tanışır ve Tarlabası'ndaki bir pansiyona yerleşir. Film Baran'ın Keje'yi bulması ve Cumali ile yaşanan olaylar çerçevesinde ilerlemektedir. Baran'ın intiharı ile film bitmektedir.

Bu film, başrolünde suçlu damgasına sahip yaşlı bir karakterin olması ve filmdeki farklı sosyo-ekonomik statülere sahip diğer yaşlı karakterlerin kent yaşamındaki konumlarını göstermesi açısından örnekleme dahil edilmiştir. Filmdeki bütün yaşlı karakterlerin biyolojik unsurlar dışında yaşlanmayla gelen ortak özelliklerini göstermesi açısından yapılan bu çalışma için önem taşımaktadır. Toplumda farklı tabakalara ait yaşlı karakterler arasında yaşlılık dönemi ve sorunlarını kıyaslama imkânı vermesi açısından örnekleme dahil edilmiştir.

¹ Yönetmen: Yavuz Turgul. Yapımcı: Mine Vargı. Oyuncular: Şener Şen, Uğur Yücel, Sermin Hürmeriç, Yeşim Salkım, Kamuran Usluer, Ülkü Duru, Özkan Uğur, Necdet Mahfi Ayral, Kayhan Yıldızoğlu, Güven Hokna, Kemal İnci, Melih Çardak, Settar Tanrıöğen, Celal Perk, Ümit Çırak, Rıza Sönmez, Romina Özipekçi, Kezban Altuğ, Kurtcebe Turgul, Can Yılmaz, Yurdan Edgü, Zübeyde Eren, Hakan Bilgin, Cevat Çapan, Yaşar Uzel, Yosi Mizrahi, Hakan Kiremitçi, Selim Erdoğan, Konuralp Sunal, Nazım Sütüoğlu, Erkan Kara, Erdal Atik, Suat Tok, Mahmut Güngör, Ahmet Eryiyes, Tarkan Oğuz Yaşlı, Hakan Sütüoğlu, Burç Bakan. Yapım Şirketi: ArtCam, FilmaCass, Geopoly. Yapım Yılı: 1996. Ülke: Türkiye, Bulgaristan, Fransa. Süre: 123 dk. Özellikler: 35mm, Renkli.

3.1.2. Pandora'nın Kutusu²

Nusret üç çocuk ve bir torun sahibidir. Tek başına köyünde yaşamaktadır. Oğlu Mehmet, kızları Güzin ile Nesrin İstanbul'da yaşamaktadır. Nusret bir gün köyünde kaybolur ve komşuları jandarmaya haber verir. Jandarma çocuklarına annelerinin kaybolduğunu bildirir. Nusret'in bulunmasıyla alzheimer tipi demans hastası olduğu anlaşılır. Artık tek başına yaşamını sürdürmesine imkân yoktur. Çocukları annelerini İstanbul'a kendi yanlarına getirir. Nesrin bu sorumluluktan memnun değildir. Güzin ve Mehmet'te Nusret'in bakımı için istekli değildir. Çocuklarında kalırken sürekli evden kaçan Nusret en sonunda çocukları tarafından bakım evine yatırılır. Burada kalmaktan memnun olmayan Nusret torunu Murat'a onu evine götürmesini söyler. Murat anneannesini kaçırarak köyüne, evine götürür. Nusret dağa doğru yürür ve giderek gözden kaybolmaya başlamasıyla film sona ermektedir.

Yaşlılığın ve yaşlılık dönemi sorunlarının temel alındığı bu film kentte yaşlıların karşılaştığı sorunları ve modern yaşamda çevrenin özellikle de ailenin yaşlıya ve sorunlarına bakış açısını göstermesi bakımından çalışmanın amacına ve konusuna ışık tutmaktadır. Örnekleme dahil edilen diğer filmlerdeki yaşlı karakterler arasında farklı sosyo-ekonomik statülere sahiplik ve yaşlılık sorunları perspektifinden kıyaslama yapmaya imkân vermektedir.

3.1.3. 11'e 10 Kala³

Filmde koleksiyoner Mithat'ın gündelik yaşam deneyimleri ve karşılaştığı sorunlar anlatılmaktadır. Mithat iyi bir eğitim almış, emekli ve uzun yıllardır koleksiyon yapan, yaşamda aktif bir yaşlı profili olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşi tarafından yıllar önce terk edilmiştir, çocuğu yoktur, yalnız yaşamaktadır. Yaşadığı Emniyet Apartmanı'nda

² Yönetmen: Yeşim Ustaoglu. Yapımcı: Yeşim Ustaoglu, Muhammet Çakıral, Serkan Çakarer, Behrooz Hashemian, Satarah Farsi, Natacha Devillers, Catherine Burniaux, Michael Weber, Tobias Pausinger. Oyuncular: Tsilla Chelton, Derya Alabora, Onur Ünsal, Övül Avkıran, Osman Sonant, Tayfun Bademsoy, Nazmi Kırık, Ulaş Torun, İlker Özyıldırım, Aysel Ustaoglu, Yücel Onural, Banu Aslantaş Ertekin, Nezahat Yaşar, Tuncay Araf, Arif Aydan, Ekrem Akar, Hasan Seferoğlu, Hasan Aydın, Remzi Yılmaz, İbrahim Kaya, Feride Karaman, Demet Yekeler. Yapım Şirketi: Stromboli Pictures, Ustaoglu Film Yapım, The Match Factory, Silkroad Production, Les Petites Lumieres. Yapım Yılı: 2008. Ülke: Türkiye, Fransa, Almanya. Süre: 110 dk. Özellikler: 35mm, Renkli, 1.85:1.

³ Yönetmen: Pelin Esmer. Yapımcı: Pelin Esmer, Nida Karabol Akdeniz, Tolga Esmer. Oyuncular: Mithat Esmer, Nejat İşler, Tayanç Ayaydın, Laçın Ceylan, Savaş Akova, Sinan Düğmeci, Tülin Özen, Aşkın Şenol, Selen Uçer, Emine Şans Umar, Liezer Abravaya, Okay Şenol, Koray Bülent Tarhan, Serkan Keskin, Ahmet Sarsılmaz, Füsün Demirel, Kutay Ülkü, Arzu Kaçmaz, Ceren Süer, Serkan Çetinkaya, Dilek Altuğ. Yapım Şirketi: Sine Film. Yapım Yılı: 2009. Ülke: Türkiye, Fransa, Almanya. Süre: 111 dk. Özellikler: HDCAM, Renkli.

komşuları koleksiyonundan şikayetçidir. Apartman sakinleri tarafından belediyeye şikâyet edilmiştir. Mithat koleksiyonundan yine de vazgeçmez ancak sağlık sorunundan dolayı koleksiyonunu evinden toplama kararı alır. Apartman görevlisi Ali'den yardım ister ve ikili arasında yakın bir ilişki kurulur. Bir gün deprem olur ve apartman yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Apartman sakinlerinin oyu ile binanın yıkılıp yeni bir site yapılmasına karar verilir. Mithat bu duruma şiddetle karşı çıkar. Herkes apartmandan taşınır. Binada sadece apartman görevlisi Ali ve Mithat kalır. Koleksiyonunu toplaması için yardım eden Ali'nin de gizlice koleksiyonu satıp kendine başka ev ve iş bulup apartmandan ayrılması ile birlikte Mithat binada tek başına kalır ve film sonlanır.

Örneklemedeki filmlerden ve çoğu yaşlılık konulu filmlerdeki yaşlı karakterlerden daha farklı bir yaşlılık imajı çizmesi bakımından bu film çalışmanın bulguları için önemlidir. Kent yaşamında geçmesi ve örnekleme dahil edilen filmler arasında yaşlılık sorunlarını farklı statü ve davranış kalıpları bakımından incelemeye imkân vermesi bakımından örnekleme dahil edilmiştir.

3.1.4. Çınar Ağacı⁴

Adviye geniş bir aileye sahiptir. Dört çocuğu ve altı torunu vardır. Eşi vefat etmiştir. Emekli öğretmendir. Adviye tüm çocuklarına hayatlarındaki sorunlara dair öğütler veren bilge ve fedakâr bir annedir. Unutkanlığından dolayı çocukları tek başına yaşamasına izin vermemektedir. Tüm çocuklarında sırayla kalmaktadır. En küçük torunu Barış dışında hiç kimse Adviye'nin kendisinde kalmasından hoşnut değildir. Adviye'nin küçük kızı Sonay ise kardeşlerine huzurevine yatırma fikrini söyler. Adviye istemeyerek de olsa çocukları tarafından huzurevine yatırılır. İlk gece üzüntüden kalp krizi geçirir. Annelerinin verdiği öğüt ve nasihatlerin doğruluğunun görülmesiyle küçük kızı Sonay pişman olur ve annesini tekrar evine getirir. Adviye eve geldikten kısa bir süre sonra hastalanarak ölür ve film sonlanır.

Filmin başkarakterinin yaşlı olması, olayların kentte geçmesi ve yaşlılık dönemi sorunlarını toplumun farklı kesimlerine ait yaşlı bireyler arasında kıyaslama yapacak

⁴ Yönetmen: Handan İpekçi. Yapımcı: Necati Akpınar. Oyuncular: Nurgül Yeşilçay, Celile Toyon, Deniz Deha Lostar, Settar Tanrıöğen, Suzan Aksoy, Hüseyin Avni Danyal, Jülide Kural, Ragıp Savaş, Ebru Özkan, Nejat İşler, Erol Keskin, Miray Daner, Didem Bikay, Berkay Atılgan, Mehmet Mehmedov, Duygu Erokan, Damla Ekin Tokel, İbrahim Ersoylu, Yuşa Bozkurt, Barış Aksavaş, Gülce Uğurlu, Ahsen Yoldemir, Oğuz Okul, Canan Uzun, Hakan Öztıp, Vahdet Çakar, Serdar Sönmemiş, Orhan İnce, Erdiñ Anaz. Yapım Şirketi: BKM Film. Yapım Yılı: 2011. Ülke: Türkiye. Süre: 115 dk. Özellikler: 35mm, Renkli, 1.85:1.

şekilde incelemeye imkân vermesi ve yaş ayrımcılığını göstermesi bakımından bu çalışmanın örnekleme dahil edilmiştir.

3.2. Filmlerin Analizi

Eşkiya (Yavuz Turgul, 1996), *Pandora'nın Kutusu* (Yeşim Ustaoglu, 2008), *11'e 10 Kala* (Pelin Esmer, 2009), *Çınar Ağacı* (Handan İpekçi, 2011) filmleri analiz edilmiştir. Filmlerin yaşlılıkla ilgili her bir sahnesi veri olarak ele alınmıştır. Sahnelerdeki jest, mimik, diyalog, ışık, ses, mekân, tutum, davranış vb. faktörler dikkate alınmıştır. Elde edilen veriler sosyoloji literatürü ve filmler arasında ilişki kuracak şekilde yaşlılıkla birlikte gelen ortak temsil noktaları ve yaşlılık sorunları etrafında analiz edilmiştir. Yaşlılık ve yaşlanmayı farklı yönleriyle ele alan birçok kuram vardır. Amaca, konuya, varsayımlara ve filmlerden toplanmak istenen verilere uygun olarak yaşamdan geri çekilme teorisi, etiketleme teorisi, yaş tabakaları teorisi seçilmiştir. Filmlerin incelenmesinde bu teoriler çerçevesinde bulgular elde edilmiştir. Elde edilen ortak temsil noktaları alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Fiziksel Görünüm

Çalışmada ele alınan *Eşkiya* filmine baktığımızda tüm yaşlı karakterler (Baran, Ceren Ana, Keje, Mahmut Şahoğlu yani Berfo, Artist Kemal Bey, Andrey Mişkin) çökük duruşa, kırışık cilde ve bembeyaz saçlara sahiptir.

Resim 3.1. Artist Kemal Bey, Baran ve Andrey Mişkin

Filmin sadece ilk ve son sahnesinde karşımıza çıkan Ceren Ana karakteri bu fiziksel özelliklere ek olarak baston yardımı ile yürümektedir.

Resim 3.2. Ceren Ana

Resim 3.3. Keje

Filmde Mahmut Şahoğlu ise yaşlanmanın biyolojik izlerinin yanında engelli bir yaşlıdır.

Resim 3.4. Mahmut Şahoğlu (Berfo)

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret karakteri kırışık cilde, çökük duruşa ve bembeyaz saçlara sahiptir. Yavaş adımlarla yürümektedir, gür bir ses tonu yoktur.

Resim 3.5. Nusret ve torunu Murat

11'e 10 Kala filminde Mithat karakterine bakıldığında beyaz saçları, kırışık cildi ve hafif çökük yürüyüşü ile yaşlılığın getirdiği biyolojik özellikleri taşımaktadır. Konuşması ve hareketleri diğer yaş gruplarına göre ağırdır.

Resim 3.6. Apartman görevlisi Ali ve Mithat

Çınar Ağacı filminde Adviye karakteri ise yine kırışık cilt ve çökük duruş ile temsil edilmiştir. Ağır adımlarla yürümektedir.

Resim 3.7. Adviye

Filmdeki bir diğerk yaşı karakter olan huzurevindeki Rıfat karakteri de biyolojik yaşlanmanın özellikleri ile filmde temsil edilmektedir. Seyrek beyaz saçlara ve kırışık cilde sahiptir. Duruşu ve yürüyüşü daha eğridir.

Resim 3.8. Rıfat ve Adviye ‘nin huzurevindeki ilk gün dans etmesi

Çalışmada ele alınan filmlerin tamamında yaşlılar fiziksel açıdan benzer özelliklere sahip şekilde temsil edilmişlerdir. Yaşlı karakterlerin tümünde yaşlanmanın biyolojik izleri görülmektedir. Yaşlı karakterler, yaşlanmayla gelen fiziksel değişimler ile temsil edilmektedir. İlerleyen yaşları fiziksel görünümüne ve giyim tarzlarına yansıtılmıştır. Yaşlı karakterlerin jest ve mimikleri filmdeki genç ve orta yaş grubuna göre daha azdır, hareketleri daha yavaştır. Filmlerde tüm bu fiziksel unsurların aksi bir görünüş biçimi ile yaşlı temsili tercih edilmemiştir.

Ekonomik Durum

Eşkya filminde Baran karakterinin kıyafetlerine ve yaşam şartlarına bakıldığında maddi durumunun iyi olmadığı anlaşılmaktadır. 35 yılını hapiste geçirdiği için herhangi bir işte çalışmamıştır ve emeklilik rolüne sahip değildir. Kaldığı pansiyonun parasını ödemekte sıkıntı çekmektedir.

Filmde Tarlabası’ndaki pansiyonda kalan Artist Kemal Bey ve Andrey Mişkin karakterlerine baktığımızda da maddi sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Artist Kemal Bey’in babası büyükelçidir. Kendisi hukuk mezunudur, iyi bir eğitimi vardır. Sinema

oyunculugu yapmaktadır, setlerde çalışmasına rağmen parasını alamamıştır. Maddi durumu oldukça kötüdür. Pansiyonun 3 aylık kirasını ödeyememiştir. Hastadır ve film boyunca sürekli öksürmektedir. Doktora gidecek ve ilaç alacak parası yoktur. Sağlık masraflarını dahi karşılayacak maddi gücü yoktur. Andrey Mişkin ise pansiyonda kalan bir diğer yaşlı karakterdir. Pansiyonda kalmasından maddi durumunun iyi olmadığı anlaşılmaktadır. Berfo yani Mahmut Şahoğlu karakteri zengin bir iş adamıdır ve eşi Keje ile ekonomik açıdan iyi bir hayat standartına sahiptir.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret'in eski yaşantısı hakkında filmde çok fazla bilgi verilmemektedir. Bu yüzden eğitim düzeyi vb. durumlar hakkında net bir bilgi yoktur. Ancak köyünde yaşadığı eve ve giyimine bakılarak maddi durumunun iyi olmadığı anlaşılmaktadır.

11'e 10 Kala filminde Mithat ise emekli yaşlı rolü ile karşımıza çıkmaktadır. Eğitimini 1945'te aldığı Sümerbank bursu sayesinde Amerika'da tamamlamıştır. Elektrik elektronik mühendisliği ve matematik okumuştur. İyi bir eğitim almıştır, maddi sıkıntısı yoktur.

Çınar Ağacı filminde Advıye emekli öğretmendir. Maddi açıdan sıkıntısı yoktur.

Çalışmada ele alınan filmlerden *Eşkıya* (Berfo ve Keje karakterleri hariç) ve *Pandora'nın Kutusu* filmlerinde yaşlı bireyler maddi sıkıntılar ile temsil edilmektedir. *11'e 10 Kala* ve *Çınar Ağacı* filmlerinde yaşlılar ekonomik sıkıntıları ile temsil edilmemiştir. Bu iki filmde yaşlı karakterler emeklilik rolüne sahiptir ve aktif çalışma hayatına dahil değildirler. *11'e 10 Kala* ve *Çınar Ağacı* filmlerinde yaşlı karakterlerin emeklilik rolüne sahip olmaları ve artık aktif olarak iş yaşamında yer almamaları yaş tabakaları teorisini desteklemektedir. Emeklilik rolü ve aktif çalışma kronolojik yaşa bağlı olarak yaş grupları arasında dağıtılmıştır. Yaşlı bireylere düşen görev ise emekli olmak ve çalışma hayatında pasif konuma geçmektir. Yaş tabakaları teorisine göre toplum statü ve sınıflar gibi birkaç boyutlu tabakalaşmıştır. Bu tabakalar sosyal rolleri de ayırmaktadır. Teori sosyal rollerin düzenlenmesi ve dağıtımında kronolojik yaşın evrensel etkisi üzerinde durmaktadır. Yaşın kriter olmasına bağlı olarak yapılan rol dağılımlarının yaş ayrımı eşitsizliklerine sebep olduğunu savunur. Emeklilik yaşının 65 olması yaş açısından bir eşitsizlik olarak görülmektedir (Şentürk, 2020:121-122). İncelenen filmlerde genç yaş grubu aktif iş yaşamına dahil olurken yaşlı karakterlerin hiçbiri böyle bir role sahip değildir. Çevreden de yaşlıların çalışmasına yönelik bir beklenti yoktur. Etiketleme teorisine göre, etiketleme süreci bireyin emekliliği

düşünmesiyle birlikte başlamaktadır (Kalıncara, 2016:42). *11'e 10 Kala* ve *Çınar Ağacı* filmlerinde yaşlı karakterlerin emeklilik rolüne sahip olmaları bir bakımdan yaşlı olarak etiketlenmelerinin pekiştirilmesidir.

Sağlık Sorunları

Eşkiya filminde Baran kente yeni geldiğinde Cumali'den pansiyon adresi alır ve tarif edilmesine rağmen dışarı çıktığında pansiyonun yerini bulamaz, kaybolur. Yaşlanma ile gelen öğrenme güçlüğü ve bilişsel zayıflama söz konusudur. Artist Kemal Bey ise hastadır ve film boyunca sürekli öksürmektedir. Berfo yani Mahmut Şahoğlu karakteri tekerlekli sandalyeye ve solunum cihazına bağlı durumdadır. Yaşlanmayla gelen sağlık sorunları ve engellilik Berfo karakterinde görülmektedir.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret alzheimer tipi demans hastasıdır. İleri yaşına bağlı olarak bilişsel bozulmalar meydana gelmiştir. Rahatsızlığı dolayısıyla bir gün köyde kaybolur ve bulunmasıyla birlikte doktora götürülür. Sağlık durumu ile ilgili "Yaşlılığıyla ilgili nörolojik bir kaybı var. Yaşlılığıyla ilgili bir hastalığı olabilir." cevabı verilmektedir. Hastalığı dolayısıyla birçok ilaç içmektedir. Nusret artık kendi gündelik yaşamını sürdüremeyecek ve kişisel bakımını yapamayacak durumdadır. Çocukları ile yaşamaya başlar. Terliklerini kızını giydirmektedir. Banyosunu ve tuvalet ihtiyacını yardım ile yerine getirebilmektedir. Yatağa nasıl yatılacağını dahi kızına sormaktadır. Muhtaç bir yaşlı profilidir.

11'e 10 Kala filminde Mithat sürekli öksürmektedir ve en sonunda doktora gider. Kendi kendini ihmal etmeyen, sağlığını önemseyen bir yaşlı profili çizmektedir. Doktor toza bağlı alerjisi olduğunu söyler. Mithat doktorun tozdan uzak durmalısın uyarısını dinlemeyerek koleksiyonunu evinde tutmaya devam eder. Sigara kullanmasından ve evindeki koleksiyonundan dolayı alerjisini ilerleterek astıma dönüştürmüştür.

Çınar Ağacı filminde Advıye unutkanlığından dolayı kendi evini yakmak üzere olduğu için artık tüm çocuklarında sırayla kalmaktadır. Yaşlılıkla gelen bilişsel soruna bağlı olarak bakıma muhtaçlık söz konusudur. Görmediği için gözlük kullanmaktadır, yaşlılıkla birlikte bazı duylarda zayıflama meydana gelmeye başlamıştır. Tansiyon ve kolesterol sorunları olduğu için yediklerine dikkat etmek zorundadır. Film boyunca çocukları sık sık unutkanlığından şikâyet etmektedir. Genel olarak ileri yaşla birlikte gelen hastalıklar ve yaşlı bireyin hasta olarak temsili bu filmde de göze çarpmaktadır.

Filmin ilerleyen sahnelerinde Advieye istemeyerek huzurevine yatırılmaktadır ve burada kaldığı ilk gece kalp krizi geçirmektedir.

Bu çalışmada incelenen *Eşkiya* (Baran, Artist Kemal Bey, Berfo), *11'e 10 Kala* (Mithat), *Çınar Ağacı* (Advieye), *Pandora'nın Kutusu* (Nusret) filmlerinde yaşlı karakterler ileri yaşla birlikte gelen hastalıklara sahiptir ve yaşlı bireyler sağlık sorunları ile temsil edilmektedir. Yaşamdan geri çekilme kuramına göre birey ilerleyen yaş ile birlikte fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan geri çekilmeye başlar. Fiziksel aktiviteleri azalmaya başlayan yaşlı bireyler sosyal yaşamdan da kendini geri çekmeye başlar. Sosyal bağları giderek zayıflar ve içe dönük hale gelirler (Kalınkara, 2016:31). *Eşkiya* (Berfo), *Çınar Ağacı* (Advieye), *Pandora'nın Kutusu* (Nusret) filmlerinde sağlık sorunlarına bağlı olarak zorunlu bir yaşamdan geri çekilme söz konusudur. *11'e 10 Kala* filmi hariç örnekleme dahil edilen diğer filmlerde yaşlı karakterler fiziksel yetersizlikler ve sağlık sorunlarından dolayı yaşamdan geri çekilmiş karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmlerde yaşlı karakterler ağırlıklı olarak sağlık sorunları ile etiketlenmektedir. Etiketleme teorisine göre çevrenin bizi tanımlama şekline bakarak kendimizi tanımlamaya eğilim gösteririz (Canatan, 2008:53). İncelenen filmlerde yaşlı karakterler çevreleri tarafından hasta, güçsüz, bakıma muhtaç olarak görülmektedir. Yaşlı karakterlerde buna uygun davranışlara uymaktadırlar. Filmlerde yaşlılık sağlık sorunlarının kesinlikle yaşandığı bir yaşam dönemi olarak ele alınmıştır ve yaşlılar hastalıklıdır etiketlemesi vardır.

Bakım Sorunu

Eşkiya filminde Mahmut Şahoğlu (Berfo) solunum cihazına ve tekerlekli sandalyeye bağlı olarak yaşamaktadır. Bakıma muhtaç ve engelli bir yaşlı olarak temsil edilmektedir. Ünlü bir iş adamıdır, maddi durumu oldukça iyidir. Gereken bakım hizmetini evinde almaktadır.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret karakterinin köyünde kaybolması ile demans hastası olduğu anlaşılır. Artık kendi başına yaşamını sürdürebilecek durumda değildir. Çocukları annelerini İstanbul'a getirir ve Nusret çocukları ile birlikte kalmaya başlar. Nusret'in İstanbul'a ilk geldiği sahnedeki jest ve mimiklerine baktığımızda ürkek ve kaygılı bir duruşu vardır. Endişeyle etrafa bakmaktadır. Köyünden ayrılıp kente gelmek tedirgin etmiştir. Nusret hastalığından dolayı sürekli tekrar eden sorular sormaktadır ancak ara ara bilinçli ve yerinde konuşmalar da yapmaktadır. Film boyunca üç kardeşin de modern şehir yaşamı içinde kendi sorunlarına odaklı oldukları

görülmektedir. Filmde aynı zamanda modern kent hayatında geniş aileden çekirdek aileye geçiş, aile içi sorunlar, bireyin kent yaşamındaki sorunları, ailevi değerlerin ihmali de görülmektedir. Filmin ilerleyen sahnelerinde Nusret büyük kızı Nesrin’de kalmak istemez ve küçük kızı Güzin’i onu kendi evine götüreceğini söyler. Ancak Güzin kendi özel hayatı ve iş yaşamı sebebiyle annesini kardeşi Mehmet’e bırakır. Mehmet’in evi ise gerek yaşam tarzı gerek yaşadığı evden dolayı yaşlı birinin kalması ve bakımı için uygun değildir. Nusret, Güzin’in evinde de Nesrin’in evinde de sürekli kaçıp kaybolmaktadır. Bu durum yaşlının bakımı için gereken dikkatin gösterilmediğine ve yaşlının ihmal edildiğini göstermektedir.

Film boyu gerek genel atmosferden ve gerekse de çocuklarının diyaloglarından anlaşıldığı gibi annelerinin hastalığından çok kendilerinin bakmak zorunda kalmalarına üzülmemektedirler. Annelerinin bu durumunu kendilerine yük gelmektedir. Her biri bakım görevini üzerinden atmaya çalışmaktadır. Herkes kendi sorununa odaklıdır. Yaşamlarında annelerinin sağlık ve bakım sorununa yer açmak istememektedirler.

Nesrin: “Murat ile mi uğraşacağım annemle mi? Sen annemle ilgileneceksin ben de oğlumla.”

Güzin: “Nesrin gel bir bakım evine yatıralım.”

Nusret’in iki kızı arasında geçen bu diyalog da annelerine bakmaya hiçbirinin istekli olmadığı görüşünü onaylamaktadır. Bakım görevini kuruma devretmek istemektedirler. Filmde çocukları Nusret’i en sonunda bakım evine yatırmaktadır.

11’e 10 Kala filminde Mithat İstanbul’da bir apartmanda tek başına yaşamaktadır. Filmin başında kendi gündelik işlerini kendisinin hallettiğini görmekteyiz. Her gün düzenli olarak aynı yerlere gidip gazetesini ve biletlerini almaktadır. Yemeğini dışarıda ev yemekleri yapan bir lokantada yemektedir. Tıraşını olmaktadır. Mithat kendi kişisel bakımını ve ihtiyaçlarını karşılayabilen bakıma muhtaç durumda olmayan, giyimine özen gösteren, kendine özgü bir hobisi olan yaşamda aktif bir yaşlı karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çınar Ağacı filminde Advie eskiden kendi evinde yalnız yaşamaktadır ancak unutkanlığından dolayı evini yakmak üzere olduğu için artık sırayla tüm çocuklarında kalmaktadır. Çocukları bu bakım görevinden aslında memnun değildir, her biri sırayı bir an önce diğer kardeşe atmak istemektedir. Filmin geneline bakıldığında yaşlı

anneleri çocuklarına yük gibi gelmektedir. Sık sık yaşlı kadının çocuk gibi azarlandığını görülmektedir.

Film boyunca çocukların her birinin kent yaşamında kendi sorunları ve hayatları odaklıdır. Bireysel sorunlar ve çekirdek aile problemleriyle uğraşmaktadırlar. Anneleri ise hayatlarında en son plandadır ve yük gibi gelmektedir. Advie'nin en küçük kızı Sonay: "Abla bu iş ikimizin sırtına kalır ben huzurevi araştırmaya başlıyorum." Sonay'ın bu cümlesi yaşlının bakımının yük olarak görüldüğünü ve her fırsatta başlarından atılmaya çalışıldığının göstergesidir. Sonay abisini ikna etmek için "Huzurevi kötü bir yer değil abi artık devir değişti" der. Modern yaşamla birlikte genç ve orta yaş grubunda bakım kurumuna bakış açısının da değiştiği görülmektedir. Kardeşler arasında modern toplumun bireyselliğini daha fazla hissettiren Sonay karakteri film boyunca cümleleri ve davranışlarıyla kent yaşamında yaşlıya karşı olumsuz bakış açısını daha net göstermektedir.

Advie Sonay'dan huzurevine yatırılacağını öğrendiğinde adeta yıkılır. Filmde huzurevine yatırılacağını öğrendiği sahnede kameranın Advie'ye yakın çekim yapmasıyla ellerinin titrediği görülmektedir. Işık loşlaşır, renkler soluklaşır ve ortam kasvetli bir duruma bürünür. Filmdeki bu sinematografik unsurların yarattığı duygudan yaşlı kadın için huzurevinin son tercih bile olmadığı anlaşılmaktadır.

Advie, çocuklarının kendisini huzurevine yatıracağını bilmesine rağmen kendine ev alacakken maddi açıdan zor durumda olan oğluna tüm parasını verir ve çocukları tarafından huzurevine yatırılır. Advie'nin huzurevindeki sahnelerine bakıldığında ışığın karanlıklaştığı ve renklerin soluklaştırıldığı göze çarpmaktadır. Advie'nin huzurevinde kalmasına karşı üzüntüsü ve çocuklarına olan kırgınlığı yansıtılmaktadır. Burada ilk günden üzüntüden kalp krizi geçirir. Bu durum yaşlı bireyin huzurevini ne derece istemediğinin ve yaşadığı üzüntünün göstergesidir. Huzurevinde kalan Rıfat ise filmde karşımıza çıkan bir başka yaşlı profilidir. Emekli yargıçtır. Sosyo-ekonomik ve kültürel durumu yüksek olmasına rağmen bakım görevinin kuruma devredildiği görülmektedir.

Çalışmada incelenen filmlere bakıldığında *Eşkya* filminde Berfo, *Pandora'nın Kutusu* filminde Nusret, *Çınar Ağacı* filminde Advie ve Rıfat bakıma muhtaç yaşlılar olarak temsil edilmektedir. *Çınar Ağacı* ve *Pandora'nın Kutusu* filmlerinde yaşlının bakıma muhtaç durumda olması yakınlarına ve ailesine yük gelmektedir. Bakım görevini üstlenmeyi kabul etmemekte ve bu görevi kuruma devretmektedirler. Filmlere

bakıldığında huzurevi yaşlı bireyler tarafından istenilmeyen, en son tercih olarak bile kabul edilmeyen bir yerdir. *Eşkiya* filminde ise Berfo bakıma muhtaç ve engelli olarak yaşamını sürdürmektedir. Zengin bir iş adamı olduğu için gerekli bakım evinde sağlanmaktadır. Örnekleme dahil edilen üç filmde de yaşlı karakter bakıma muhtaç olarak temsil edilmektedir. Gerekli bakım aileleri tarafından isteksizce yerine getirilmektedir ve en sonunda da huzurevine başvurulmaktadır. Filmlerde yaşlıların bakıma muhtaçlığı aile üyeleri açısından bakıldığında yük, istenmeyen olarak yansıtılmaktadır. Yaşlı karakterlerin perspektifinden bakıldığında ise yaşlılıkta huzurevi istenilmeyen, şiddetle karşı çıkılan bir yer olarak aktarılmaktadır.

Yalnızlık

Eşkiya filminde yer alan yaşlı karakterlere baktığımızda (Baran, Ceren Ana, Artist Kemal ve Andrey Mişkin) hiçbirinin çocuğu ya da eşi yoktur. Aileye sahip değillerdir. Keje ve Berfo evlidir, çocukları yoktur ancak birbirlerine karşı yabancı olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Manevi anlamda aile kurumuna ait olmak söz konusu değildir. Filmdeki yaşlı karakterlerin arayan, ziyaret eden kimseleri yoktur. Filmde Artist Kemal Bey'in pansiyon sahibi Necmi'ye: "Beni arayan soran var mı Necmi Bey?" demesi yaşlı bireyin ilgi beklediğinin göstergesidir. Andrey Mişkin ise akşamları tek başına satranç oynamaktadır.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret eşi tarafından uzun yıllar önce terk edilmiştir. Üç çocuğu ve bir torunu vardır. Nusret bir gün köyünde kaybolur ve komşuları fark edip jandarmaya haber verir. Kaybolmasını ilk olarak çocuklarının değil komşularının fark etmesi yaşlı bireyin çocukları tarafından ilgisiz bırakıldığını göstermektedir. Yakınları tarafından yalnız ve ihmal edilmiş bir yaşlı karakter söz konusudur. Çocukları İstanbul'da annelerini tekrar doktora götürür. Doktor "Annenizde demans başlamış. Alzheimer tipi demans. Üstelik epey ilerlemiş." cevabını verir. Doktorun bu cümlesi yaşlı bireyin ihmalini bir kez daha göstermektedir. Yaşlı kadının hastalığı fark edilmemiş ve oldukça ilerlemiştir. Kızı Nesrin'in evinde getirilen Nusret torunu Murat'ın fotoğrafını görür ve "Kim bu?" diye sorar. Torunu Murat üniversiteye gitmektedir ve bu yaşına kadar anneannesini hiç görmemiştir. Yaşlının yalnızlığını, ihmalini ve ilgisizliğini bu sahne tekrar göstermektedir. Nusret'in çocukları ve torunlarıyla ilişkisi ve iletişimi son derece zayıftır.

11'e 10 Kala filminde Mithat yalnız yaşamaktadır, ziyaret edeni yoktur. Eşi tarafından yıllar önce terk edilmiştir. Mithat koleksiyonu taşıırken dışardaki işlerine yardım

etmesi için yeğeni Ömer'den yardım istemektedir. Ömer ise “Amca o kadarına vaktim yok.” diyerek bu talebi reddetmektedir. Filmin ilerleyen sahnelerinde Ömer'in amcasının evine koleksiyonu satmak amacıyla tekrar geldiği görülmektedir. Ömer aslında ziyaret için değil, kendi istekleri için gelmiştir. Film boyunca Mithat'ın güçlü akrabalık ilişkilerine sahip olmamasından dolayı yine yalnız yaşlı profili görülmektedir.

Çınar Ağacı filminde Advieye geniş bir aileye sahiptir. Dört çocuğu ve altı torunu vardır. Eşi vefat etmiştir, eşlerden birinin kaybı söz konusudur. Advieye kalabalık bir aileye sahip olmasına rağmen film boyunca çocukları tarafından yük olarak görülmektedir. Kalabalık bir aileye sahip olmasına rağmen Advieye'nin de yalnız olduğu film boyu çocuklarının tavrı ve tutumlarından anlaşılmaktadır.

Çalışmada incelenen *Eşkuya* (Baran, Artist Kemal, Andrey Mişkin), *11'e 10 Kala* (Mithat) filmlerinde yaşlı karakterler aileye sahip değildir. *Pandora'nın Kutusu* (Nusret), *Çınar Ağacı* (Advieye) filmlerindeki yaşlı karakterler eşlerden birinin kaybı ile temsil edilmektedir. *11'e 10 Kala* filminde ise yaşlı karakter eşi tarafından terk edilmiştir. *Pandora'nın Kutusu* (Nusret) ve *Çınar Ağacı* (Advieye) filmlerinde yaşlı karakterler geniş bir aileye sahiptir. Örnekleme dahil edilen filmlerde yaşlılar geniş bir aileye sahip olsalar bile yalnız veya eşlerden birinin kaybı ile temsil edilmektedir. Modern kent yaşamı içinde kişiler çekirdek aile sorunlarına ve bireysel meselelerine odaklanmaktadır. Yaşlının ihmali söz konusudur.

Sosyal İlişkiler

Eşkuya filminde yer alan yaşlı karakterlerin (Baran, Artist Kemal, Andrey Mişkin, Keje, Berfo) tamamına bakıldığında hiçbirinin sosyal aktivitesi yoktur. Akran gurubundan oluşan arkadaş çevresine sahip değillerdir. Her biri ilerleyen yaş ile birlikte kendini yaşamdan geri çekmiştir. Yaşamdan geri çekilme teorisine göre birey ilerleyen yaş ile birlikte genç ve orta yaş grubunda sahip olduğu bazı rolleri bırakmaktadır (Canatan, 2008:50). Filmlerdeki yaşlı karakterler yaşlılık ile gelen sorunlarla tek başlarına kalmışlardır.

Pandora'nın Kutusu filminde de Nusret karakteri yaşlılığa bağlı olarak gelişen hastalığı sebebiyle aktif olarak yaşamda yer alamamaktadır. Sosyal bir çevresi, hayatta herhangi bir aktifliği bulunmamaktadır.

11'e 10 Kala filminde Mithat yaşamda aktif bir yaşlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Koleksiyonerdir, kendine özgü bir hobisi vardır. Akran grubu ile arkadaşlık kurma ve vakit geçirme açısından bakıldığında böyle bir arkadaşlığa sahip değildir. Ancak gündelik işlerle ilgili vakit geçirdiği mekanlarda tanıştığı arkadaşlıklara sahiptir. Yakından iletişim ve bağ kurduğu tek kişi apartman görevlisi Ali'dir.

Çınar Ağacı filminde Adviye'nin sosyal bir çevresi, hobisi veya başka herhangi bir aktivitesi yoktur. Tek aktivitesi küçük torunu Barış'a bakmak ve örgü örmektedir. Yalnızca huzurevine yatırıldığında tanıştığı Rıfat ile arkadaşlık kurmuştur.

Çalışma da incelenen filmlerin tamamında yaşlı karakterlere bakıldığında hiçbiri akranlarından oluşan bir arkadaş grubuna sahip değildir. İncelenen filmlerdeki yaşlı karakterlerin hepsi kentte yaşamasına rağmen kentin olanak ve imkanlarından yararlanmamaktadırlar. Yaşamdan geri çekilmiş bir şekilde hayatlarını sürdürmektedirler. Yaşamdan geri çekilme teorisine göre yaşlı fiziksel alandaki etkinliklerini azaltır ve psikolojik olarak da dış dünya ile ilişkisini sınırlandırmaya başlar. Sadece kendisini ilgilendiren yaşam alanlarına odaklanır (Bekir, 1995 akt. Canatan, 2008:50). Sadece *11'e 10 Kala* filminde Mithat karakteri diğer filmlerdeki yaşlıların aksine yaşamda daha aktif ve hobi sahibi bir yaşlı profili olarak temsil edilmektedir. Ancak Mithat karakterinin de yaşamdaki aktivitesinin çoğunlukla kendini ilgilendiren yaşam alanları ile sınırlı olduğu görülmektedir.

Aktif Özne Olmak

11'e 10 Kala filminde Mithat kendi gündelik işlerini kendisi halletmektedir. Her gün düzenli olarak aynı yerlere gidip gazetesini ve biletlerini almaktadır. Yemeğini dışarıda ev yemekleri yapan bir lokantada yemektedir. Tıraşını olmakta ve kendi kişisel bakımını kendi sürdürmektedir. Mithat; iyi bir eğitim almış, maddi sıkıntısı olmayan, kendi kişisel bakımını ve ihtiyaçlarını karşılayabilen bakıma muhtaç durumda olmayan, giyimine özen gösteren, kendine özgü bir hobisi olan yaşlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyonda sürekli bilgi yarışması programı izlemektedir. Tüm evi koleksiyonu ile kaplıdır ve bir gün apartman sakinleri hijyen açısından uygun görmeyerek belediyeye şikâyet etmiştir. Eve gelen belediye ekiplerinin fotoğraf çekmeye çalışması üzerine;

Mithat: "Benim iznim olmadan fotoğraf çekemezsiniz."

Belediye ekipleri: "Evinizde yangın riski var."

Mithat: “Sizin evinizde de aynı tehlike her evde var.”

Belediye ekiplerinin evden ayrıldığı sırada Mithat “Bir daha gelecekseniz mahkemeden elinizde izin olmalı, başka türlü almam sizi.” demektedir. Mithat’ın belediye ekipleri ile arasında geçen bu diyaloglardan hakkını arayan ve haklarının bilincinde olan bir yaşlı profili olduğu görülmektedir.

Bir gün şiddetli bir deprem olur ve apartman sakinleri binanın yıkılmasını yeni bina yapılmasını talep eder. Bu fikre Mithat dışında herkes onay vermiştir. Mithat ise bu duruma bir türlü ikna olmamaktadır. Bu duruma apartman toplantılarına katılmayarak tepkisini göstermektedir. Binaya verilen deprem raporuna göre apartman çürüktür. Mithat ise bu duruma inanmayıp inşaat mühendislerine inceletir ve bina hakkında rapor alır. Apartman sakinlerinin yıkım kararının çıktığını söylemesine karşın bu kararın resmî gazetede çıkıp çıkmadığını sorar. Yaşlı karakterin tüm bu olaylar karşısındaki tavır ve davranışlarıyla bilinçli ve hukuk kurallarının farkında bir yaşlı olarak temsil edilmektedir.

Çalışmada ele alınan filmlerden *11’e 10 Kala* filmi hariç diğer filmlerdeki yaşlı karakterlerin hiçbiri yaşamda aktif özne konumunda değildir. *11’e 10 Kala* filmi Mithat karakteri hariç diğer filmlerdeki yaşlı karakterlerin hepsi sağlık sorunlarıyla uğraşan ve yaşlılıkla birlikte yaşamdan geri çekilmiş olarak tiplendirilmiştir. Sadece *11’e 10 Kala* filmi Mithat karakteri haklarını bilen ve yasalardan haberdar olan bilinçli bir yaşlı olarak temsil edilmektedir.

Yaş Ayrımcılığı (Ageism)

Yaşlılık toplumsal ilişki ve davranışlarda yaşa bağlı olarak ortaya çıkan önyargılar ve ayrımcılık uygulanmasıdır (Zengin, 2015:33). Yaşlı ihmal ve istismarları, emeklilik uygulamaları, sosyal anlamda ve medyada negatif yaşlı temsilleri yaşlılık kavramının içindedir.

Eşkuya filminde Baran’ın memleketini bırakıp İstanbul’a yola çıkmasıyla birlikte yolda Cumali ile tanışmaktadır.

Cumali: “Yolculuk ne tarafa amca?”

Baran: “Kısmetse İstanbul.”

Cumali: “Bir sen eksiktin zaten.”

İkili arasında geçen bu diyalogda Cumali'nin verdiği cevap genç yaş grubunun yaşlıya karşı tavır ve konuşma üslubunun göstergesidir. Yaşlı birey, Cumali'nin gözünde İstanbul için fazlalıkların bir diğeridir. Filmde Artist Kemal Bey ile pansiyon sahibi Necmi arasındaki diyalog incelendiğinde kendisine ilgi bekleyen yaşlının çocuk gibi azarlandığı görülmektedir.

Artist Kemal Bey: “Beni arayan soran var mı Necmi Bey?”

Necmi: “Ben senin telefoncu başın değilim.”

Bu diyalog kentli bireyin yaşlıya tutumunu göstermektedir. Ayrıca Artist Kemal Bey'in öksürüğünden tüm pansiyon şikayetçidir. Çevrenin yaşlıya ve hastalığa olan duyarsızlığı görülmektedir. Filmin orta sahnelerinde Artist Kemal Bey “Beni üzen şey insanlara yük olmak. Dilenci gibi itilip kakılmak.” demektedir. Bu aslında kentte, modern yaşamda yaşlı bireye karşı yapılan istismar ve yaş ayrımcılığının göstergesidir. Artist Kemal Bey filmin ilerleyen sahnelerinde tüm bu olumsuz davranışlara dayanamaz ve intihar eder.

Baran, Cumali ile oldukça sık vakit geçirmektedir. Cumali'nin arkadaşları ise film boyunca Baran için “Ne işin var senin o kıroyla”, “Sen çocuğu yatır da gel”, “Bu moruğun aramızda ne işi var” cümleleri kullanmaktadır. Söylenen bu cümleler kent yaşamında ve daha genç yaş grupları arasında yaşlıya yapılan aşağılamayı ve yaş ayrımcılığını yansıtmaktadır. Kullanılan moruk, kıro gibi lakaplarla yaşlı bireye yönelik bir damgalama söz konusudur.

Filmdeki Demircan karakteri ise mafyadır. Baran için kullandığı cümleler kentte diğer bireyler tarafından yaşlının nasıl görüldüğünün ve yaşlıya saygı gösterilmediğinin bir diğer göstergesidir. “Sen sakın karışma moruk”, “Zavallı yaşlı adamın arkasına saklanıp iş yapma. Rezil olursun bu adamla.”

Filmin ilerleyen sahnelerinde Cumali ve mafya arasındaki soruna Baran müdahale eder. Baran Demircan'a “Çocuğa kefilim bir mesele olursa benimle konuşun” demesine rağmen Cumali Demircan tarafından öldürülür. Yaşlı bireyin kendisinin ve sözlerinin ciddiye alınmadığı görülmektedir.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret hastalığından dolayı kızı Nesrin'in evine İstanbul'a getirilir. Eve ilk geldiklerinde Nusret evin salonuna tuvaletini yapmaya çalışmaktadır. Oğlu Mehmet ve kızı Güzin bu durum karşısında gülüp alay etmeye başlar, kızı Nesrin ise annesine bağırır. Yaşlı bireyin sağlık sorunuyla ve bilinçsizce

yaptığı davranışlarla alay etme, azarlama yani bir tür istismar söz konusudur. Alzheimer türü demans hastası Nusret torununa sürekli “Senin adın ne?” diye sormaktadır ve torunu ile oğlu bu duruma gülerek tepki vermektedir. Güzin’de kaldığı sırada kızı “Şu haline bak anne bomboşsun.” der. Annesine karşı kullandığı bu cümle aslında yaşlılığa yönelik olumsuz bir damga gibidir.

11’e 10 Kala filminde Mithat’ın evine üst komşusunun evinden su akıntısı olmaktadır. Üst komşusu Ruhi’ye şikayetini defalarca söylemesine rağmen komşusu soruna bir çözüm bulmamakta ve tadilat yaptırmamaktadır. Mithat’ın şikayetine çözüm getirilmemesi yaşlı bireyin sözlerinin ve isteklerinin ciddiye alınmadığının, geri plana itildiğinin göstergesidir. Yaşlının sorunu ve talepleri görmezden gelinmektedir. Apartman görevlisi Ali, Mithat’ın koleksiyonunu taşımasına yardım ederken kendisine emanet olan koleksiyonun bazı parçalarını satar ve kendisi için para biriktirmeye başlar. Ali’nin bu davranışı yaşlı bireyin değerlerine önem vermediğini göstermektedir. Yaşlı olduğu için fark etmeyeceğini düşünerek Mithat’ı kandırmaktadır.

Çınar Ağacı filminde Advije’nin çocukları film boyunca sık sık annelerinin unutkanlığından şikâyet etmektedir. Çocukları tarafından yemek yapmaması ve ocağı açık bırakmaması için sürekli küçük çocuk gibi uyarılmaktadır. Kişinin yaşlılığı ve yaşlılıkla gelen sorunları aslında her seferinde Advije’nin yüzüne vurulmaktadır. Yaşlılık dönemi sorunları ile damgalanmaktadır.

Çalışmada ele alınan *Eşkîya* (Baran, Artist Kemal Bey), *11’e 10 Kala* (Mithat), *Çınar Ağacı* (Advije), *Pandora’nın Kutusu* (Nusret) filmlerinde yaşlı karakterler yaş ayrımcılığına maruz kalmaktadır. Yaşlı bireyler kent yaşamında daha genç yaş grupları tarafından önemsenmemekte, alay edilmekte ve saygı gösterilmemektedir.

Sosyal grupların toplumdaki soyutlanmalarını açıklamak için sosyolojik araştırmalarda etiket kavramı sıklıkla kullanılmaktadır. Bu etiketler genellikle negatif yük ağırlıklıdır (Tufan, 2014:18). Çalışmada incelenen filmlere bakıldığında kentte genç ve orta yaş grupları arasında yaşlılara karşı negatif bir algı ve tutum söz konusudur. Yaşlılar işe yaramaz, aile üzerinde yük, hastalıklı, bakıma muhtaç olarak etiketlenmektedir. Etiketleme teorisine göre kişinin davranışlarında sosyal etiketleme oldukça önemli ve belirleyicidir (Yuvaklıgil, 2020: 115 akt. Bernburg, 2009). İncelenen filmlere bakıldığında yaşlı karakterlerin, çevrenin etiketleme ve davranmış biçimlerine uygun

davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Yaşlıların hiçbirinde aksi bir davranış türü görülmemektedir.

Mekân ve Aidiyet Duygusu

Gerçekte boş olan hiçbir mekân, yer ya da alan yoktur. Hepsi anlam yüklediğimiz veya yüklediğimiz cisim, varlık ve enerji ile doludur (Öztürk, 2012: 12).

Yaşlıların büyük çoğunluğu evinde yaşamak istemektedir. İlerleyen yaşlarına rağmen çocukları ya da torunlarının yanına taşınmak veya bakım kurumuna gitmek istememektedirler. Yerinde yaşlanma yaşlı bireyler için önemli bir durumdur. Bu kavram yaşlıların adres değiştirmeden bilindik ortamda yaşamasını ifade etmektedir. Yerinde yaşlanma aynı zamanda yaşlının alıştığı ve bildiği çevresini, arkadaşlarını da içeren bir tür sosyal destek sağladığı için yaşlılar için tercih edilen bir durumdur. (Arpacı & Kalıncara & Denizli, 2013: 55-56). Yaşlılıkta ev değişikliği istenmeyen bir durumdur.

Eşkiya filminin sadece ilk ve son sahnede karşımıza çıkan Ceren Ana köydeki herkes köyü terk ettiği halde hala orada yaşamaya devam etmektedir. “Herkes yerini terk etti bir tek ben kaldım.” cümlesi aslında yaşlılar için yerinde yaşlanma olgusunun ve mekânın önemini göstermektedir.

Pandora'nın Kutusu filminde çocuklarının yanına İstanbul'a getirilen Nusret film boyunca evine ve köyüne geri dönmek istemektedir. Filmin ilerleyen sahnelerinde huzurevine yatırılan Nusret'i torunu Murat kaçıırır ve anneannesinin isteğini yerine getirerek onu evine götürür. Alzheimer tipi demans olmasına ve çoğu şeyi unutmasına rağmen Nusret köyünü ve evini unutmamıştır.

11'e 10 Kala filminde yaşanan deprem ile binada şiddetli bir sarsıntı olur ve apartman sakinleri binanın yıkılmasını, yeni bina yapılmasını talep eder. Bu fikre apartmanda Mithat dışında herkes onay vermiştir. Mithat ise bu duruma karşı çıkmaktadır. Kendisine verilecek ev daha büyük ve konforlu olmasına rağmen fikrinden vazgeçmez. Bu noktada yine yaşlılık döneminde yerinde yaşlanma olgusunun önemi görülmektedir.

Çınar Ağacı filminde Adviye kalmaya gittiği her çocuğunun evine plaklarını, fotoğraf çerçevesini, çiçeklerini, gramofonunu ve sandığı da götürmektedir. Aslında bu davranışı gittiği mekâna karşı aidiyet duygusu geliştirme ve mekânı kişiselleştirmeye

yöneliktir. Huzurevine yerleşirken bile plaklarını, fotoğraf çerçevesini, çiçeklerini, gramofonunu ve sandığını götürmüştür.

11'e 10 Kala ve *Çınar Ağacı* filmlerinde yaşlıların ağırlıkla iç mekânda yani evde çekildiği görülmektedir. *11'e 10 Kala* filminin başlangıcında dış mekân çekimleri olsa da film ağırlıklı olarak yine iç mekânda geçmektedir.

Çalışmada incelenen *Eşkıya* (Ceren Ana), *Pandora'nın Kutusu* (Nusret), *11'e 10 Kala* (Mithat), *Çınar Ağacı* (Adviye) filmlerinde yaşlı karakterler güçlü aidiyet duygusu ve yerinde yaşlanma olgusuna sahiptir. Yaşlılık döneminde mekâna duyulan aidiyetin ve yerinde yaşlanma olgusunun önemi görülmektedir.

Bilgelik Rolü

Bilginin önemi üzerinde duran filozoflara baktığımızda insanı insan yapan şeyin çevresi ve dünyası üzerine edindiği bilgi birikimi olduğunu görmekteyiz (Cevizci, 2013:41). Antik çağdan günümüze kadar bakıldığında yaşlılık ve bilgelik birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Cicero'ya göre (Dürüşken, 2018:45) hikmet sahibi bir yaşlıya bir gencin hürmet etmesi ve ilgi göstermesi yaşlılığın getirdiği yükleri azaltır. Gençlerde yaşlıların nasihatlerini dinler ve bunlardan ders alırsa erdemli bir hayat sürerler. Cicero'nun bu sözüne göre yaşlılar gençler tarafından öğütleri dinlenmesi gereken kişilerdir. Bilgelik rolüne sahiptirler ve onların sözlerini dinlemek erdemli bir hayat sürmeyi sağlamaktadır.

Eşkıya filminde filmin sadece ilk ve son sahnede karşımıza çıkan Ceren Ana bilge yaşlı rolüne sahiptir. Filmin ilk sahnesinde Baran Keje'yi bulmak için İstanbul'a gideceğini söyler ve Ceren Ana "Sen kötülüğe gidiyorsun.", "Sana gitme desem gideceksin biliyorum. Babana da gitme demiştim." der. Bu cümleler Ceren Ana karakterinin bilge yaşlı yönünü vurgulamaktadır. Filmde Baran'nın da zaman zaman Cumali'ye karşı bilgelik rolü görülmektedir. Cumali'nin yanlış tutum ve davranışları karşısında "Senin yolun yol değildir.", "Yapma hapse bunun için girme. Yazıktır sana, gençliğine." uyarılarında bulunmaktadır. Baran Cumali'yi defalarca uyarmasına rağmen Cumali kendisine verilen nasihatleri dinlemez ve filmin sonunda ölür. Yaşlının verdiği öğütler kentte genç yaş grubu tarafından dikkate alınmamaktadır.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret hastalığı yüzünden sürekli tekrar eden sorular sormakta ve bilinçsiz konuşmalar yapmaktadır. Ancak filmde ara ara bilinçli ve

yerinde konuşmalar da yapmaktadır. Bu konuşmalar genellikle nasihatler şeklindedir. Oğlu Mehmet ile diyalogu bu duruma 6rnektir;

Mehmet: “Ben kimseyi bırakıp gitmedim anne.”

Nusret: “Arkanı dönüp gittikten sonra bana hayata ne fark eder.”

Pandora'nın Kutusu filminde de yaşlı karakter bilgelik rolü ile temsil edilmektedir.

Çınar Ağacı filmine baktığımızda Adviye çocukları ve torunlarıyla konuşmasında kullandığı atasözleri ve verdiği öğütler ile yer yer bilge yaşlı rolüyle temsil edilmektedir. “Tatlı tatlı yemenin acı acı geçirmesi olur”, “Faydasız baş mezara yaraşır”, “Söz gümüşse sükût altındır”, “Ağaca balta vurmuşlar sapı bedenimdendir demiş” filmde kullandığı atasözleridir. Çocuklarına da sık sık hayatlarında yaşadığı sorunlara ilgili nasihatler verdiği görülmektedir. İş yerinde yükselmediği için şikayetçi olan kızı Sonay Fransızca bilmenin bir işe yaramadığını söylemektedir ve Adviye ise “Yükselirsin kızım merak etme.” yanıtını verir. İlerleyen sahnelerde ise Sonay Fransızca bildiği için işinde yükselmiştir ve annesi aklına gelir. Eşini aldattığı için boşanmak üzere olan Uğur'a “Hatalısın beklemesini bileceksin, o seni affedecek.” der ve ilerleyen zamanlarda Uğur eşi ile tekrar barışır. Küçük oğlu Murat'tan eşi ile ilişkisini sorgulamasını ister ve “Karını sevmen hoşuma gidiyor ama kendini biraz fazla ezdirmiyor musun?” der. Murat aile ilişkilerinde denge kurmayı öğrenir. Kızı Feriha'nın eşi için başından beri hiç sevmediğini söyler ve Feriha eşi tarafından aldatılır. Filmde Adviye'nin verdiği öğütler ilk başta çocukları tarafından önemsenmemektedir. Ancak daha sonra çocukları annelerinin verdiği öğütlerin ve tavsiyelerin doğruluğunu anlamaktadırlar.

Bu çalışmada ele alınan filmlerin üçünde (*Eşkıya*, *Pandora'nın Kutusu*, *Çınar Ağacı*) yaşlı karakterler (Baran, Ceren Ana, Adviye, Nusret) bilgelik rolü temsil edilmektedir. Filmlerin üçünde (*Eşkıya*, *Pandora'nın Kutusu*, *Çınar Ağacı*) yaşlı bireylerin (Baran, Ceren Ana, Adviye, Nusret) verdiği tavsiyeler ilk başta daha genç yaş grupları tarafından ciddiye alınmamaktadır. Ancak daha sonra verilen öğütlerin doğruluğu anlaşılmaktadır. Filmlerde bilgelik rolü yaşla ilişkilendirilmektedir. Yaşlılıkla gelen bir sosyal rol olarak görülmektedir. Yaş tabakalaşması teorisine göre tabakalar sosyal rolleri de ayırmaktadır. Teori sosyal rollerin düzenlenmesi ve dağıtımında kronolojik yaşın evrensel etkisi üzerinde durmaktadır (Şentürk, 2020: 121-122). Filmlerde yaşlı karakterlere içinde buldukları yaş grubu dolayısıyla bilgelik rolü verilmiştir. Daha

genç yaş grubundaki karakterlere baktığımızda bilgelik söz konusu değildir. Bilgelik bireye ilerleyen yaş ile gelen bir rol olarak yansıtılmaktadır.

Geçmişe Bağlılık

11'e 10 Kala filminde Mithat sürekli olarak radyodan eski tarz müzikler ve eski telefon kayıtlarını dinlemektedir. Eski ses kayıt cihazlarını çalıştırmak için tamire götürmektedir.

Çınar Ağacı filminde Advie gramfonundan eski tarz müzikler dinlemektedir. Modern yaşamda eskiyi yaşıyor gibidir. Kızı Feriha ile diyalogu da bunu destekler niteliktedir;

Advie: “Kadın dediğin evinin işini kendi yapar.”

Feriha: “O sizin zamanınızdaydı anne devir değişti.”

Çalışmada örnekleme dahil edilen filmlerden ikisinde (*11'e 10 Kala*, *Çınar Ağacı*) yaşlı karakterler (Mithat, Advie) eskiye bağlılıkları ile temsil edilmektedirler. Eski müzikler, eski eşyalar yaşlı bireyler için oldukça önemlidir. Filmlerde yaşlı bireylerin olduğu sahnelerde arkadan yükselen seslere baktığımızda çalan müziklerin hepsi dram ya da geçmişe ait müziklerdir. Filmlerde yaşlıların olduğu sahnelerde tercih edilen müziklerin nostaljik tarzda olması yaşlıların eskiyle özdeşleştirilmesini yansıtmaktadır. Filmlerden hiçbirinde yaşlı karakterlerin olduğu sahnelerde günümüze ait bir müzik tercih edilmemiştir. Yaşlılar eski, geçmiş üzerinden temsil edilmektedir.

Modern Yaşama Uyum

Eşkiya filminde Baran şehre ilk geldiğinde ne yapacağını bilemez, tek başına karşıdan karşıya dahi geçemez. Cumali'nin yardımı ile yolu geçmektedir. Yaşlı kentin hareketli yapısına uyum sağlayamamaktadır. Baran'nın yaşadığı bu durumda 35 yılını hapiste geçirip sosyal izolasyon halinde yaşamış olması da etkilidir.

Pandora'nın Kutusu filminde Nusret çocukları tarafından İstanbul'a getirilmeden önce köyünde yaşamaktadır. Filmde köyündeki evinin gösterildiği sahnelerde Nusret'in genel olarak modern yaşamdan ve teknolojik gelişmelerden uzak bir hayat yaşadığı görülmektedir. Yeniliklerden ve modern yaşamdan kopuktur.

11'e 10 Kala filminde filmin ilk sahnelerinde Mithat alışverişe çıkmaktadır. Geniş çerçeveli gözlük sorduğunda ise satıcıdan “Onlar yok dayı artık modası geçti” cevabını

duymaktayız. Satıcının modası geçti vurgusu yaşlının modayı ve yenilikleri takip etmediğini göstermektedir.

Çınar Ağacı filminde Adviye kızı Sonay'da kalırken kızı kendisine kullanması için cep telefonu verir ve Adviye "Ben bu telefonları kullanmayı bilmiyorum kızım" diye karşılık verir. Yeniliklere ve teknolojiye ayak uyduramamakla birlikte yaşlılıkla gelen öğrenme zorluğu da görülmektedir.

Çalışmada incelenen *Eşkya* (Baran), *Pandora'nın Kutusu* (Nusret), *Çınar Ağacı* (Adviye) filmlerinde yaşlı karakterler modern yaşama ve yeniliklere uyum sağlayamayan, öğrenmekte zorluk çeken tipler olarak temsil edilmektedir. Teknolojik yenilikleri benimsememektedirler. Filmlerdeki yaşlı karakterlerin her biri yeniliklere ve moda uyum sağlayamayan tipler olarak temsil edilmektedir.

Ölüme Bakış Açısı

Eşkya filminde Baran "Daha ne kadar yaşarım bilmiyorum" cümlesini kurmaktadır. Filmdeki bir diğer yaşlı karakter olan Andrey Mişkin ise ölünce kendi topraklarına gömülmek istediğini söylemektedir. İki yaşlı karakter de kendini ölüme yakın görmektedir.

11'e 10 Kala filminde Mithat karşılaştığı doktora öğrencisine ölünce yakılmak istediğini söylemektedir. Öğrenci ise yasal olmadığını belirtir ve Mithat "Belki sizin yaşlılığınıza yasallaşır" cevabını verir. Mithat'ın verdiği bu cevaptan kendisini uzak geleceğe dahil etmediği görülmektedir. Filmde bazı sahnelerde arkadan yükselen saat sesi de yaşlı karakterin ölüme yakınlığını vurgulamaktadır. Filmde kullanılan yakın çekim saat görüntüsü ve saat sesi sadece yaşlı karakterin olduğu sahnelerde kullanılmaktadır.

Çınar Ağacı filminde Adviye huzurevinde tanıştığı Rıfat'tan vasiyeti için yardım istemektedir. Küçük torunu Barış'a da eski eşyaları için "Bunları paylaşmanın zamanı geldi" demesi yaşlı bireyin kendini ölüme yakın hissettiğini göstermektedir.

Çalışmada incelenen filmlerin üçünde (*Eşkya*, *Çınar Ağacı*, *11'e 10 Kala*) yaşlı karakterler (Baran, Andrey Mişkin, Mithat, Adviye) kendilerini ölüme yakın hissetmektedir. Genç karakterlerin ölüm ile ilgili diyalogları olmazken yaşlı karakterler filmde ölüme ilgili diyaloglar kurmaktadır. *Eşkya* (Baran, Artist Kemal Bey, Berfo) ve *Çınar Ağacı* (Adviye) filmleri yaşlı karakterlerin ölümüyle sonlanmıştır. Ölüm yaşlılıkla ilişkilendirilen bir etiketleme biçimi halini almıştır.

Etiketleme teorisine göre etiketleme süreci toplum tarafından doğru kabul edilmekte ve iki tarafta buna bağılı olarak yaşamaya başlamaktadır (Şentürk, 2020:127). Yaşamdan geri çekilme teorisine göre ise iş ve sosyal yaşamdan geri çekilme bireyleri ölüme hazırlamaktadır (Şentürk, 2020:100). Toplumda genel olarak ileri yaşla ilişkilendirilen ölüm algısı yaşlı bireylerin bakış açısına da yansımıştır. Filmlerde de yaşlılık ölüme yakınlık ile ilişkilendirilmiştir.

Pandora'nın Kutusu filminde ışığın rengi ve renklerin cansızlığı filmin genel dram ağırlıklı atmosferini yansıtmaktadır. *Çınar Ağacı* filminin jeneriğine baktığımızda gerek müzik gerek görüntü açısından filmin en baştan dram ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Çekilen boş salıncak, bank ve gramofon görüntüleri filmin sonunu belli etmektedir. *Eşkuya* filminde kullanılan soluk renkler ve filmde tercih edilen müziklerle filmin ağırlıklı olarak olumsuz atmosferi yansıtılmaktadır. İncelenen filmlerin genel atmosferine bakıldığında tamamı karamsar ve dram ağırlıklıdır.

4. SONUÇ

Doğum oranlarının azalıp ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfusta ciddi bir artış olmuştur. Nüfusun yaşlanmaya başlaması ile birlikte toplumlarda yaşlılık ve yaşlılık dönemi sorunları önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Demografik nüfus içinde artmaya başlayan yaşlı nüfus ile birlikte yaşlılık dönemindeki hastalık, bakım, yalnızlık, yaş ayrımcılığı gibi sorunlar ve yaşlılık dönemi çalışmaları öne çıkmıştır. Yaşanan bu demografik değişim sinemaya da yansımıştır. Artan yaşlı nüfusa paralel olarak sinemada yaşlılık filmleri sayısı artış göstermeye başlamıştır. Özellikle sinemamızda 2000 yılı sonrası çekilen filmlerde baş rollerinde yaşlıların olduğu ve yaşlılık dönemine değinen filmlerin sayısında artış görülmektedir. Sinemada yaşlılık olgusu yeni bir alandır.

Bu çalışmada kentte yaşayan yaşlıların yaşlanmayla gelen biyolojik özellikler dışında farklı sosyal, kültürel ve ekonomik şartlara sahip olmalarına rağmen yaşlanmayla gelen birtakım ortak özelliklere sahip olmaları araştırılmıştır. Toplumda kentte yaşayan yaşlılara yönelik algının sinemaya yansımaları ve sinemanın bu algıyı nasıl yeniden ürettiğini göstermek amaçlanmaktadır. Amaca ve toplanmak istenen verilere uygun olarak yaşamdan geri çekilme teorisi, etiketleme teorisi ve yaş tabakaları teorisi ile kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Yapılan bu çalışmada incelenen filmlerin tümünde başkarakterler yaşlıdır ve kentte yaşamaktadır. Filmlerdeki yaşlı bireylerin tümü birbirinden farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere sahiptir. Her biri toplumun farklı tabakalarına aittir. Filmlerden; *Eşkiya*, 30 yılını hapiste geçirmiş ve suçlu damgasına sahip yoksul erkek yaşlı karakterin kent yaşamında diğer yaş grupları tarafından maruz kaldığı yaş ayrımcılığını ve yaşadığı diğer yaşlılık dönemi sorunlarını göstermektedir. Toplumda sadece yaşlı damgasına değil aynı zamanda suçlu damgasına da sahiptir. *Pandora'nın Kutusu* filminde yaşlılıkla birlikte gelen bilişsel bozulmalara sahip, maddi durumu iyi olmayan yaşlı kadın karakterin kent yaşamındaki yaşlılığa bağlı olarak maruz kaldığı sorunlar incelenmektedir. *11'e 10 Kala* filminde iyi bir eğitime ve ekonomik standartlara sahip yaşlı erkek karakterin kent yaşamında yaşadığı yaş ayrımcılığı ve yaşlılık dönemi sorunları ele alınmaktadır. *Çınar Ağacı* filminde eğitilmiş, ekonomik sıkıntısı olmayan yaşlı kadın karakterin kent yaşamında yaşadığı yaşlılık sorunları incelenmektedir.

11'e 10 Kala ve *Çınar Ağacı* filmlerinde yaşlılar emeklilik rolüne sahiptir. Emeklilik rolü ile bir açıdan da bireyin yaşlı olması pekiştirilmektedir. *Eşkya* ve *Pandora'nın Kutusu* filmlerinde ise yaşlılar ekonomik sıkıntılar ile temsil edilmektedir.

Filmlerin tamamında yaşlı karakterler sağlık sorunları ile temsil edilmektedir. Yaşlılık dönemi hastalık dönemi olarak gösterilmektedir. Yaşlılıkta hastalık olağan bir durum olarak aktarılmaktadır. *Çınar Ağacı* ve *Pandora'nın Kutusu* filmlerinde yaşlılar bakıma muhtaç ve kendi yaşamlarını kendilerinin sürdürmesine olanak olmayacak şekilde temsil edilmektedir. Bakıma muhtaç yaşlılar, kentte yaşayan ailelerinin bakış açısından incelendiğinde istenmeyen, yük, fazlalık olarak gösterilmektedir. Kentte aile üyeleri tarafından huzurevi olağan karşılanan bir kurum olarak görülürken yaşlıların bakış açısından bakıldığında şiddetle karşı çıkılan, hiçbir koşulda istenmeyen bir kurum olarak ele alınmaktadır. *Eşkya* ve *11'e 10 Kala* filmlerindeki yaşlı karakterler de hastalık ile temsil edilmektedir ancak tamamı bakıma muhtaç yaşlı profili çizmemektedir.

Filmlerde yaşlıların tümünde yaşlanmanın biyolojik izleri görülmektedir. İleri yaşları fiziksel görünümüne yansımıştır. Filmlerdeki her bir yaşlı karakter yavaş hareket eden, kırışık cilde ve beyaz saça sahip, çökük duruşlu, gençler gibi gür ses tonuna sahip olmayan, ağır hareket eden, jest ve mimikleri çok fazla olmayan kişiler olarak temsil edilmektedir. Toplumda var olan yaşlılık imajı filmlere de yansıtılmıştır. Filmlerde bunun aksi bir görünüş tarzı tercih edilmemiştir.

Filmlerin tamamında yaşlı karakterler yalnız olarak temsil edilmiştir. Geniş bir aileleri olsa da manevi olarak her biri hayatta yalnızdır. Yalnızlık yaşlılık ile birlikte gelen bir olgu olarak aktarılmaktadır. Filmlerde yaşlıların hiçbirinin arkadaş grubu veya başka bir sosyal ortamı yoktur. *11'e 10 Kala* filminde *Eşkya*, *Pandora'nın Kutusu*, *Çınar Ağacı* filmlerine göre yaşlı karakter daha sosyaldir ancak yaşamdaki sosyalliği sadece kendisini ilgilendiren yaşam alanları ile sınırlıdır. Filmlerin tamamında yaşlılar ilerleyen yaş ile birlikte orta yaştan kalma alışkanlıklarını ve hobilerini bırakmış adeta evde ölümü bekleyen kişiler olarak temsil edilmektedir.

Yaşlılar kendilerini ölüme yakın hissetmektedir. Filmlerde ölüm genç ve orta yaş grubu ile özdeşleştirilmezken yaşlılık ile bir bütün olarak gösterilmektedir. Ölüme dair bu bakış açısı yaşlı karakterler tarafından da benimsenmiştir. *Eşkya* ve *Çınar Ağacı* filmleri yaşlı karakterlerin ölümü ile sonlanmaktadır. Filmlerin tamamı genel olarak karamsar bir atmosfere sahiptir. Hiçbiri mutlu son ile bitmemektedir. Filmlere

sinematografik unsurlar açısından bakıldığında renklerin solukluğu, seçilen dram müzikleri ve ışığın kattığı olumsuz duygular öne çıkmaktadır. Filmlerin dram atmosferi sinematografik unsurlarla desteklenmiştir.

Modern kent yaşamında yaşlıların tek statüsü bilgelik rolü olarak gösterilmektedir. İncelenen filmlerde yaşlı karakterler bilgelik rolü ile temsil edilmektedir. Bilgelik yaşlanma ile birlikte gelen bir rol olarak aktarılmaktadır.

Bütün filmlerde yaşlılar yeniliklere, modern kent yaşamına uyum sağlayamayan, teknolojik gelişmelere kapalı ve eskiye bağlı kişiler olarak yansıtılmaktadır. Filmlerde bu bakış açısının tersinde bir görüş kullanılmamıştır.

Yaşlıların kent yaşamında karşılaştıkları yaş ayrımcılığı incelenen filmlere de yansımıştır. İleri yaşlarına bağlı olarak kentte yaşayan diğer yaş grupları ve özellikle de gençler tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kalmaktadırlar. Yaşlılar çocuk gibi azarlanmaktadır ve fazlalık, yük, işe yaramaz, zavallı gibi etiketlemelere maruz kalmaktadır. Diğer yaş gruplarının gözünde istenmeyen olarak gösterilmektedir. Yaşlı bireyler ötekileştirilmektedir.

İncelenen filmlerde yaşlılar kent yaşamında farklı sosyal, ekonomik, kültürel özelliklere sahip olmalarına rağmen yaşlanmayla gelen ortak sorunlara sahiptir. Bu ortak sorunlar yaşlılıkla gelen biyolojik değişimler dışındadır. Yaşlı bireyler farklı sosyal, kültürel ve ekonomik koşullara sahip olsalar dahi kent yaşamında benzer şekilde yaş ayrımcılığına ve genç yaş grupları tarafından etiketlemelere maruz kalmaktadır. Aynı zamanda toplumdaki tabakalarından bağımsız olarak benzer yaşlılık dönemi sorunlarına sahiptirler. Sinema ve toplum karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Sinema stereotipik temsiller aracılığıyla toplumdaki yaşlılık dönemine ilişkin olumsuz algıları ve yaşlılara yönelik negatif tutumları etkileyebilmektedir. Tamamen olumsuz olmasa da toplumda var olan yaşlılıkla ilgili bazı kalıplaşmış düşünceleri yansıtmaktadır. Kent yaşamında yaşlının konumu açısından bakıldığında, toplumda var olan olumsuz yaşlılık imajı sinemaya yansımıştır. Sinema da filmler aracılığıyla bu olumsuz imajı yeniden üretmektedir.

KAYNAKLAR

- Akboğa, A. B. (2009). *Türk Romanında Kent ve Kentleşme Eğilimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Akın, G. (2006). *Gerontoloji: Her Yönüyle Yaşlılık*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Arpacı, F. (2016). *Geçmişten Günümüze Yaşlılık*, H. Ceylan (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (1-19), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Arpacı, F., & Denizli, Ç. & Kalınkara, V. (2013). *Yerinde Yaşlanma*. VII. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 54-60.
- Berger, A. A. (2018). *Durkheim Öldü! Sherlock Holmes Sosyolojik Teoriye Giriyor*, (Çev. V.S Öğütle), Ankara: Heretik Yayınları.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Canatan, K. & Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
- Canatan, A. (2016). *Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklararası Etkileşim*, H. Ceylan (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (139-155), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cerrahoğlu, Z. (2019). "Sinemada Temsil Kurmak: Mustang (2015) Filmi Üzerine Bir İnceleme", *SineFilozofi Dergisi*, Özel Sayı (1), 518-535.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cicero. (2018). *Yaşlılık Üzerine*, (Çev. Ç. Dürüşken), İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Corrigan, T. (2018). *Film Eleştirisi*, Çev. A. Gürata, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demirbaş, H. (2018). *Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler*, Canatan, A. ve Özmete, E. (ed.). *Temel Gerontoloji* içinde (118-133), Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Duben, A. (2018). *Türkiye ve Avrupa'da Nüfus Yaşlanması, Aile, Piyasa ve Devlet*, A. Duben (der.) *Yaşlanma ve Yaşlılık* içinde (67-78). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Emek, O. (2015). *1980 Sonrası Türk Sinemasında Yaşlılık ve Yalnızlık Filmleri*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema ve Televizyon Anasanat Dalı, İstanbul.
- Ertaylan, A. (2016). "1990 Sonrası Türk Sinemasında Yaşlılık Temsilleri", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication TOJDAC*, 6(1), 1-20.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Hablemitoğlu, Ş. (2016), *Yaşlanmanın Kadınlaşması*, H. Ceylan (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (119-138). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hall, S. (1997), *The Work of Representation*, S. Hall (ed.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* içinde (13-75), London: Sage Publications.
- Hooyman, N. R., & Kıyak, H. A. (2017). *Social Gerontology: A Multidisciplinary Perspective*, New York: Pearson.
- İçli, G. (2016), *Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık*, H. Ceylan (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (41-60). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- İnternet: Akbaş, E. & Çunkuş, N. & Yiğitoğlu G. (2020). "Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4542-4561. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1133824>, Erişim tarihi:03.01.2021).
- İnternet: Akdemir, N. & Çınar, F. & Görgülü, Ü. (2007). "Yaşlılığın Algılanması ve Yaşlı Ayrımcılığı", *Turkish Journal Of Geriatrics*, 10(4), 215-222. (http://www.geriatri.dergisi.org/uploads/pdf/pdf_TJG_375.pdf, Erişim tarihi: 03.01.2021).

- İnternet: Aktaş, D. & Şahin, E. & Terzioğlu, F. (2013). “Kadın Sağlığı Açısından Yaşlılık ve Yaşam Kalitesi”, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(1), 65-71. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/29596>, Erişim tarihi: 10.12.2020).
- İnternet: Demirbilek, S. (2007). “Yaşlılık ve Emeklilik İlişkisinin Sosyolojik Boyutu”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1-2), 131-146. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116621>, Erişim tarihi: 10.12.2020).
- İnternet: Duru, G. & Özdemir, L. (2009). “Yaşlı İntiharları, Nedenleri ve Önleyici Uygulamalar”, *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16(2), 34-41. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/88541>, Erişim tarihi:27.11.2020).
- İnternet: Güven, S. (2000). “Yaşlılıkta Aile İlişkileri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(1), 92-99. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/800251>, Erişim tarihi: 20.10.2020).
- İnternet: Kutsal Gökçe, Y. & Bal, S. (2003). “Yaşlılık ve Kadın Sağlığı”, Akın A. (ed.): Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın (191-208), HÜKSAM Yayını, Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara. (http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/yaslilik_ve_kadin_sagligi.pdf, Erişim tarihi:12.10.2020).
- İnternet: Müftülüer, H. (2018). “Modern Toplumda Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı”, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 181-214. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/625098>, Erişim tarihi: 25.09.2020).
- İnternet: Olufemi, O.O. (2017). “Social Isolation in the Elderly; Physical Activity to the Rescue”, *Dev Disabil*, 1(1), 1-3. (https://www.researchgate.net/publication/322007010_Social_Isolation_in_the_Elderly_Physical_Activity_to_the_Rescue, Erişim tarihi:05.01.2021).
- İnternet: Oxford Learner’s Dictionaries. (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>, Erişim tarihi: 25.08.2021).
- İnternet: Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2014). “Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı”, *Gülhane Tıp Dergisi*, 56(2), 128-131. (https://www.researchgate.net/profile/Naile_Bilgili2/publication/283798024_Ageism_in_health_care/links/56b9964a08ae7e3a0f9f3338/Ageism-in-health-care.pdf, Erişim tarihi:18.10.2020).
- İnternet: Sayıl, M. (2016). Gelişim Psikolojisi Dersi Ek Notu. (<https://docplayer.biz.tr/7377188-Gelisim-psikolojisi-dersi-ek-notu.html>, Erişim tarihi: 05.01.2021).
- İnternet: Soyuer A. & Soyuer F. (2008). “Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite”, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(3), 229-224. (http://abakus.inonu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11616/1181/2008_15_3_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Erişim tarihi: 26.02.2021).
- İnternet: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi. (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>, Erişim Tarihi: 26.10. 2021).
- İnternet: TSA. (2016). Pandora’nın Kutusu. (<https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2810/pandora-nin-kutusu>, Erişim tarihi: 18.03.2021).

- İnternet: TSA. (2017). Çınar Ağacı. (<https://tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/3061/cinar-agaci>, Erişim tarihi: 17.03.2021).
- İnternet: TSA. (2017). 11'e 10 Kala. (<https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/2939/11-e-10-kala>, Erişim tarihi: 16.03.2021).
- İnternet: TSA. (2020). Eşkiya. (<https://www.tsa.org.tr/en/film/filmgoster/2059/eskiya>, Erişim tarihi: 18.03.2021).
- İnternet: Türk Dil Kurumu, Güncel Sözlük. (<https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi: 18.02.2021).
- İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). İstatiklerle Yaşlılar, 2019. (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2019-33712>, Erişim tarihi: 10.02.2021).
- İnternet: Tufan, İ. & Yazıcı, S. (2009). “Yaşlılıkta Kuşaklararası İlişkiler”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 47-52. (<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931287.pdf>, Erişim tarihi: 05.01.2021).
- İnternet: United Nations. (2019). World Population Prospects 2019. (https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf, Erişim tarihi: 10.02.2021).
- İnternet: United Nations. (2020). World Population Ageing 2019. (<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf>, Erişim tarihi: 14.02.2021).
- İnternet: United States Census Bureau. (2016). An Aging World: 2015 International Population Reports. (<https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2016/demo/p95-16-1.pdf>, Erişim tarihi: 14.02.2021).
- İnternet: Uysal, A. (2002). “Dünyada Yaygın Bir Sorun: Yaşlı İstismarı ve İhmali”, *Aile ve Toplum*, 2(5), 43-50. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21105/227288>, Erişim tarihi: 23.10.2020).
- İnternet: World Health Organization. (2020). Elder Abuse. (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/elder-abuse>, Erişim tarihi: 15.02.2021).
- İnternet: Yaşar, R. (2007). “Yalnızlık”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 237-260. (<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt17/sayi1/237-260.pdf>, Erişim tarihi: 4.01.2021).
- İnternet: <http://media.sinematurk.com/film/c/ea/8be18f8249fd/hqdefaultf.jpg>, Erişim tarihi: 20.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/92778/cinar-agaci/13>, Erişim tarihi: 14.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/92778/cinar-agaci/33>, Erişim tarihi: 14.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/907/eskiya/31>, Erişim tarihi: 20.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/907/eskiya/32>, Erişim tarihi: 20.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/907/eskiya/34>, Erişim tarihi: 20.03.2021.
- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/22120/pandoranin-kutusu/0>, Erişim tarihi: 18.03.2021.

- İnternet: <https://www.sinemalar.com/resimleri/35427/11e-10-kala/2>, Erişim tarihi: 23.03.2021.
- Işık, C. (2002). Huzurevi ve Yaşlılık *İzmir Büyükşehir Belediyesi Zübeyde Hanım Huzurevi Örneğinde*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Kalaycıoğlu, S. (2016), *Yaşlılıkla Baş Etme ve Dirençlilik Stratejileri*, H. Ceylan (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (175-167). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, E. (2003). *Kentleşme ve Kentlileşme*, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Kongar, E. (2014). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kuruoğlu, H. & Salman, S. (2017). “Medyada Yaşlılık ve Türk Sinemasında Yaşlılık Temsili”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 1-23.
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji*, (Çev. V. Akan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Metin, O. (2008). *Toplumsal Değişme ve Kentlileşme: Afyonkarahisar Örneği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyon.
- Neuman, W. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Cilt II)*, (Çev. S. Özge). Ankara: Yayın Odası.
- Oktuğ Zengin, M. (2015). *Televizyonda Yaşlı Temsilleri ve Yaşçılık*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Orimo, H., Ito, H., Suzuki, T., Araki, A., Hosoi, T., & Sawabe, M. (2006). “Reviewing the Definition of Elderly”, *Geriatrics & Gerontology International*, 6(3), 149-158.
- Öney Doğanyigit, S. (2018). *Yaşlı Sağlığında Geronteknolojik Ürünlerin Kullanımı*, A. Duben (der.), *Yaşlanma ve Yaşlılık* içinde (135-152). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, S. (2012). *Mekân ve İktidar*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Öztürk, S. (2017). “Film Yapımı-Felsefe: Duyu-Motor Şeması ve Mağara Alegorisiyle Kubrick’in Otomatik Portakal Örneğinde İçkin ve Aşkın Gelenekler Arasında Titreşim Yaratmak”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (45), 243-262.
- Pösteki, N. (2005). *1990 Sonrası Türk Sineması (1990-2005)*, İstanbul: Es Yayınları.
- Quadagno, J. (2017). *Aging and the Life Course: An Introduction to Social Gerontology*, New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Salur Gülistü. (2018). *Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler*, A. Duben (der.) *Yaşlanma ve Yaşlılık* içinde (9-28). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2020). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Turner, J. H., Beeghley, L., Powers, C. H. (2013). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (Çev. Ü. Tatlıcan). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik-Olgular, Kavramlar, Kuramlar*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Victor, C. (2005). *The Social Context of Ageing: A Textbook of Gerontology*, New York: Routledge.
- Yuvaklıgil, Z. (2020). *Yaşlılığa İlişkin Yaklaşımlar ve Teoriler*, D. Say Şahin (ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* içinde (107-124). Ankara: Ekin Yayınevi.

Zengin, E. . (2018). “Kent ve KentlileŒme Sarmalında Türkiye”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 84-103.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Apatay, Ayşe Nur

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Radyo Tv ve Sinema	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/Sosyoloji	2017
Lise	Ufuk Arslan Anadolu Lisesi	2012

Yabancı Dil

İngilizce

le.ahbv.edu.tr